

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**NÁVAZNOST UČEBNIC ČESKÉHO JAZYKA NA
DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Kateřina Princová

Učitelství pro 2. stupeň základní školy, ČJ – AJ

Vedoucí práce: Mgr. Růžena Písková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni,

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Velice děkuji vedoucí práce, Mgr. Růženě Pískové, Ph.D., za její vstřícnost, ochotu, věcné komentáře a užitečné rady, které mi poskytla v rámci konzultací.

OBSAH

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1 Tendence současného vzdělávání na základních školách	6
1.2 Současné tendence, přístupy a metody ve výuce českého jazyka	8
1.2.1 Vymezení předmětu český jazyk a literatura v RVP ZV	8
1.2.2 Specifika předmětu český jazyk a literatura	9
1.2.3 Didaktická transformace učiva a vhodné učební prostředí	10
1.2.4 Rozvoj komunikační kompetence žáka jako hlavní cíl předmětu	13
1.2.5 Výukové metody v hodinách českého jazyka.....	15
1.2.6 Návaznost učiva jednotlivých ročníků.....	16
1.3 Učebnice jako výukový nástroj	16
1.3.1 Učebnice současnosti	17
1.3.2 Uspořádání učiva v učebnicích.....	18
1.3.3 Učebnice českého jazyka	18
1.3.4 Učební úloha a typy cvičení v učebnicích českého jazyka.....	19
2. PRAKTICKÁ ČÁST	21
2.1 Analýza jednotlivých děl učebnicové řady	21
2.1.1 Učebnice pro 6. ročník	21
2.1.2 Učebnice pro 7. ročník	32
2.1.3 Učebnice pro 8. ročník	39
2.1.4 Učebnice pro 9. ročník	47
2.2 Výsledky analýzy učebnicové řady.....	57
2.2.1 Uspořádání.....	57
2.2.2 Typy cvičení a úkolů	57
2.2.3 Grafická podoba.....	58
2.2.4 Návaznost jednotlivých oblastí v dílech učebnicové řady.....	59
2.2.5 Propojení složek předmětu ČJL (jazykové vyučování, komunikační a slohová výchova a literární výchova)	61
2.2.6 Mezipředmětové vazby	61
2.2.7 Průřezová témata	62
ZÁVĚR	64
RESUMÉ	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
SEZNAM ZKRATEK.....	69
PŘÍLOHY	70

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá ročníkovou návazností učiva v učebnicích českého jazyka na druhém stupni základní školy. Analyzována je nejnovější řada učebnic nakladatelství Fraus.

Práce sestává ze dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části jsou představeny tendence současné didaktiky a strategie ve výuce českého jazyka a literatury na základních školách. Je vymezen obsah vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*. Pozornost je věnována také učebnici jako didaktickému prostředku, její funkci a obsahu. Dále jsou vysvětleny funkce, význam a specifika učebnic českého jazyka.

Předmětem zkoumání praktické části této práce je ročníková návaznost učiva jak v jazykové, tak v komunikační a slohové výchově, konkrétně v oblasti tvarosloví, skladby, pravopisu, nauky o tvoření a významu slov a v oblasti slohu a komunikace. Je ověřována hypotéza, že na sebe jednotlivé díly učebního materiálu navazují a prezentace učiva se řídí spirálovým postupem.

Pozornost je věnována interdisciplinárním vztahům, tedy propojením učiva jazykového vyučování s učivem literární a komunikační a slohové výchovy. A dále jsou sledovány mezipředmětové vazby předmětu český jazyk a literatura s ostatními předměty.

Cílem této práce je poskytnout ucelený přehled o využitých prostředcích, tedy o kvalitě, a míře (kvantitě) návaznosti učiva v dané učebnicové řadě.

Závěry této práce mohou sloužit vedoucím předmětových komisí českého jazyka nebo koordinátorům ŠVP při uvažování o rozvržení učiva v jednotlivých ročnících. Výsledky analýzy lze využít také při hledání společných témat pro mezipředmětovou spolupráci i při uvažování o zařazení průřezových témat do hodin českého jazyka a literatury.

1. Teoretická část

1.1 Tendence současného vzdělávání na základních školách

Základní škola má v životě člověka klíčový význam. Základní vzdělání by mělo žáka připravit na budoucí život, poskytnout mu stabilní základ, rozvinout jeho kompetence. (Skalková 2007, str. 47)

Význam vzdělávání v průběhu minulého století rostl. Po roce 1989 v procesu vzdělávání došlo k mnoha změnám a vzdělávací cíle se začaly ubírat jiným směrem. Na začátku 21. století byl na základě lisabonské strategie vytvořen dokument *Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku*, ve kterém jsou vymezeny nové cíle a tendence, které mají jako prioritu, mimo jiné, vysokou úroveň vzdělání a velký význam je přisuzován také celoživotnímu vzdělávání (Skalková 2007, str. 67).

Současné tendence jsou podmíněny aktuálními souvislostmi, způsobem života či sociálně-ekonomickými podmínkami. Žáci jsou vedeni k uvažování o evropských otázkách, k respektování lidských práv, k vnímání problémů lidstva, k vyjadřování vlastního názoru, k formulování myšlenek, k přemýšlení v kontextu, ke kritickému myšlení (Skalková 2007, str. 58). Důraz je kladen také na osobnostní rozvoj a dodržování morálních zásad (Skalková 2007, str. 61).

Přístup k žákovi i vztah žáka a učitele prošel na konci minulého století mnoha změnami a v současné době je vyučování založeno především na konstruktivistických principech. Jedná se tedy o „aktivní interakci mezi vyučujícím učitelem, který pracuje s určitými cíli a zprostředkuje žákům učivo, a žákem, který se učí“ (Skalková 2007, str. 133).

Celý tento proces je založen na aktivitě žáka, který komunikuje, vyjadřuje své pocity, obhajuje své názory, diskutuje, naslouchá a spolupracuje s ostatními. Informace mu nejsou předkládány jako hotové poznatky určené k osvojení, ale žák sám je tím, kdo se svou zkušeností k nové informaci propracovává, sám přichází na možná řešení problému, a tím dochází k učení. Učitel má zajistit vhodné podmínky, aby k tomuto procesu mohlo dojít (Skalková 2007, str. 133). Má vytvářet vhodné problémové situace, které budou žáka motivovat k jejich řešení. V takových situacích lze efektivně uplatnit projektové, kooperativní či skupinové vyučování (Mazáčová 2014, str. 19). Tyto formy výuky vedou, mimo jiné, k rozvoji komunikační kompetence, kompetence k řešení problému a kompetence sociální a personální.

Pro efektivní vyučovací proces je nezbytné, aby učitel zjišťoval žákovy *prekoncepty*¹ a od nich odvíjel své didaktické postupy. Každý žák přichází s vlastními zkušenostmi a již získanými znalostmi, ke kterým přidává znalosti nově nabyté a vytváří si tak ve své mysli nové struktury (Mazáčová 2014, str. 18).

Na začátku 21. století se objevuje také tzv. *evoluční didaktika*, která má za cíl „vidět didaktické teorie ve větší komplexitě“ (Skalková 2007, str. 116). Do popředí se zde dostávají biologické aspekty, pracuje se s poznatky z oboru neurologie či emoční inteligence. Tento směr si dává za cíl rozvíjet u žáků schopnost sebeuvědomění, sebekontroly, posilovat mezilidské vztahy, empatii a motivaci, což jsou schopnosti, které byly podle představitelů evoluční didaktiky v tradičních pojetích vyučování opomíjeny nebo rozvíjeny nedostatečně (Skalková 2007, str. 116.).

S novými postupy a tendencemi došlo k inovaci učebních osnov, které jsou zakotveny v kurikulárních dokumentech. Tyto dokumenty obsahují data sloužící k plánování vyučování, jeho organizaci a následné hodnocení výsledků vzdělávacího procesu.

V souvislosti s reformou kurikula se objevují „(staro)nové“ pojmy jako „kompetence, kognitivní aktivizace, strategie učení“ aj. Vzniká tak „nová kultura vyučování a učení“, ve které hrají významnou roli klíčové kompetence. Důraz by měl být kladen na motivaci a aktivitu žáka, ale neměl by být opomíjen obsah učiva (Janík et. al. 2016, str. 137).

Očekávané výstupy, formy a obsahy pro všechny vzdělávací obory jsou uvedeny v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání* (dále jen RVP ZV).

Tento dokument byl zaveden v roce 2004 zákonem číslo 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a vychází z *Národního programu pro základní vzdělávání*, který byl přijat roku 1999. Rámcové vzdělávací programy jsou upravovány tak, aby odpovídaly nejnovějším poznatkům z oboru pedagogiky a psychologie a z daných vzdělávacích oblastí a vědních disciplín. (nuv.cz)

Rámcový vzdělávací program slouží k tvorbě školních vzdělávacích programů, za kterými stojí ředitelé škol. Konkrétní učivo není v RVP ZV přiřazeno k ročníku, ve kterém

---

¹ Prekoncept – „předpoznání“, „jak žáci o daném fenoménu přemýšlejí a na jaké znalosti je možné ve výuce navazovat“ (Štěpáník 2020a, str. 13)

má být odučeno. Škola tak má v tomto směru prostor rozvrhnout si látku dle vlastních kritérií, potřeb, zkušeností.

1.2 Současné tendence, přístupy a metody ve výuce českého jazyka

1.2.1 Vymezení předmětu český jazyk a literatura v RVP ZV

Český jazyk a literatura spadá spolu s předměty cizí jazyk a další cizí jazyk do oblasti *Jazyk a jazyková komunikace*. Jak je uvedeno přímo v RVP ZV, má tato oblast „stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu“ (RVP ZV 2017, str. 16). Žák jazyk potřebuje k tomu, aby byl jeho proces učení v jiných předmětech úspěšný. Osvojení českého jazyka je tedy klíčové k porozumění ostatním předmětům.

Předmět český jazyk a literatura je velmi obsáhlý a je rozdělen do tří složek – jazyková výchova, literární výchova a komunikační a slohová výchova. Ve všech složkách je kladen důraz na rozvoj žákovy schopnosti komunikovat, vyjadřovat se, formulovat myšlenku (RVP ZV 2017, str. 16).

Cílovým zaměřením oblasti je vést žáka k

- „pochopení jazyka jako nositele historického a kulturního vývoje národa a důležitého sjednocujícího činitele národního společenství
- pochopení jazyka jako důležitého nástroje celoživotního vzdělávání
- rozvíjení pozitivního vztahu k mateřskému jazyku a jeho chápání jako zdroje pro rozvoj osobního i kulturního bohatství
- rozvíjení pozitivního vztahu k mnohojazyčnosti a respektování kulturní rozmanitosti
- vnímání a postupnému osvojování jazyka jako prostředku k získávání a předávání informací, k vyjádření jeho potřeb i prožitků a ke sdělování názorů
- zvládnutí pravidel mezilidské komunikace daného kulturního prostředí a rozvíjení pozitivního vztahu k jazyku v rámci interkulturní komunikace
- samostatnému získávání informací z různých zdrojů a k zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření
- získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti a ke kultivovanému projevu jako prostředku prosazení sebe sama
- individuálnímu prožívání slovesného uměleckého díla, ke sdílení čtenářských zážitků, k rozvíjení pozitivního vztahu k literatuře i k dalším

druhům umění založeným na uměleckém textu a k rozvíjení emocionálního a estetického vnímání“ (RVP ZV 2017, str. 17).

Ve vytčených cílech jsou patrné konstruktivistické principy. Žák je veden k vyjadřování vlastních názorů, ke spolupráci, k toleranci, k získávání důvěry v sebe sama, k uvědomění si významu celoživotního vzdělávání, k vnímání jazyka jako nositele mnoha významů. Dále lze pozorovat, že mnoho z citovaných záměrů je možné naplňovat i v jiných předmětech, což dokazuje význam mezipředmětových vztahů.

1.2.2 Specifika předmětu český jazyk a literatura

Předmět český jazyk a literatura je velmi obsáhlý. Všechny tři jeho složky – jazykovou výchovu, slohovou a komunikační výchovu a literární výchovu – spojuje snaha o rozvoj komunikačních schopností žáka. Všechny tři složky se vzájemně prolínají. Tato tendence se objevila v 90. letech minulého století.

Předmět český jazyk se zásadně liší od předmětů jiných. Jazykové schopnosti žáků mají přímý vliv na úspěšnost v ostatních předmětech. Dalším specifikem je to, že jazyk, který je předmětem studia, je taktéž prostředkem získávání vědomostí.

S. Štěpáník dále upozorňuje na to, že žáci jsou rodilými mluvčími českého jazyka, mají s užíváním jazyka vlastní zkušenosti a jsou schopni dorozumívat se tímto jazykem již při nástupu do prvního ročníku základní školy, ale jejich znalost je „implicitní“, tedy „neuvědomělá“ (Štěpáník 2020a, str. 27). Učitel by na tento fakt neměl zapomínat a měl by se snažit o „transformaci neuvědomělých jazykových znalostí na uvědomělé“ (Štěpáník 2020a, str. 13).

Jako jeden z problémů výuky češtiny vidí S. Štěpáník chybějící integritu² (Štěpáník 2020b, str. 31). Integritu výuky zachycuje *model hloubkové struktury výuky* T. Janíka a J. Slavíka. Tento model představuje integritu výuky, která je založená na propojení činnosti a motivace žáků s cíli³ a obsahem výuky. Model sestává ze tří základních vrstev, kterými „prochází obsah při didaktické transformaci“. První vrstvou je vrstva konceptová, která obsahuje oborové koncepty. Vrstva tematická představuje propojení oborového konceptu s žákovskou zkušeností. K tomu je nezbytná didaktická

---

² Integrita výuky – „řád zakotvený v obsahových jádrech a sémanticko-logické struktuře výuky, což zabezpečuje dorozumění a porozumění příslušnému obsahu“ (Štěpáník 2020b, str. 96)

³ Cíl vyučování – „zamýšlený a očekávaný výsledek, k němuž učitel v součinnosti se žáky směřuje“ (Skalková, str. 119)

transformace obsahu. Vrstva kompetenční „zohledňuje cíle výuky“ a mimooborové přesahy (Janík et al. 2016, str. 56-57).

Integrace všech uvedených vrstev zabraňuje didaktickému formalizmu⁴. (Štěpáník 2020b, str. 31) V takovém případě nedochází k rozvoji kompetencí, učivo je předkládáno vytržené z kontextu, žáci se učí termíny a pojmy pamětně. Často z toho důvodu, že učitel nedisponuje dostatečnou oborovou znalostí a „uchyluje se k mechanickým aplikacím poznatku“ (Štěpáník 2020b, str. 96–97).

1.2.3 Didaktická transformace učiva a vhodné učební prostředí

Aby mohly obsahy různých vědeckých oborů fungovat jako učivo, je nezbytné, aby prošly didaktickou transformací⁵. Učivo je formováno do učebních osnov, plánů a také do učebnic (Skalková 2007, str. 71). Při tvorbě učebních plánů a osnov⁶ se pracuje s cíli, kterých by ve vyučovacím procesu mělo být dosaženo. Na základě těchto cílů je stanoven obsah, ve kterém se také odráží sociálně-ekonomický kontext (Skalková 2007, str. 87).

S. Štěpáník se ve své publikaci *Výuka češtiny mezi tradicí a inovací* zabývá také tím, jak učit český jazyk ve 21. století. Aby byly komunikační kompetence úspěšně rozvíjeny, je nezbytné, aby byly „zakotvené ve znalosti“, konkrétně ve znalosti jazykového systému. Teorie by ale neměla být hlavní náplní hodin češtiny. Je nutné vhodně propojit výuku jazyka a výuku komunikace (Štěpáník 2020b, str. 84). Cílem není vychovávat z žáků odborníky na lingvistiku. „Jazykovědcem má být učitel, nikoliv žák; přitom ale žák může ve výuce do role jazykovědce zkoumajícího jazyk vstupovat [...]“ (Štěpáník 2020a, str. 45). Důležitá je učitelova didaktická znalost obsahu⁷, tedy „znalost oboru“ a „znalost o žákovi“ (Slavík et al. 2017, str. 152).

V mnoha školách ale přetrvává původní „tradiční“ pojetí výuky českého jazyka, označované jako „tradiční mluvnické vyučování“, v rámci kterého nedochází k dostatečné didaktické transformaci učiva. Znalosti, které mají žáci získat, jsou „terminologicko-definiční povahy“ (Štěpáník 2020b, str. 67–68), žákům jsou předkládány hotové poznatky,

---

⁴ Didaktický formalismus – Žáci si za pojmy a definicemi nedokáží představit nic konkrétního, pouze opakují to, co si pamětně osvojili. (Skalková, str. 146)

⁵ Obsahová transformace – „přecházení mezi odlišnými podobami téhož“ (Slavík et al. 2017, str. 105)

⁶ Učební osnovy – školní dokument, „který charakterizuje obecný cíl a pojetí vyučování danému předmětu, vymezuje obsah a rozsah učiva, jeho funkci.“ (Skalková 2007, str. 92)

⁷ Didaktická znalost obsahu – „didaktické porozumění obsahu a učebním obtížím žáků“ (Slavík et al. 2017, str. 152)

výuka probíhá především frontálně. V takových případech může docházet k odcizenému poznání.⁸

Při plánování obsahu výuky by se měl učitel držet dvou hlavních zdrojů poznání – „vědeckého a žákovského,“ (Štěpáník 2020a, str. 13) a zásad *modelu didaktické rekonstrukce*.

Ten tvoří následující složky:

1. „objasnění poznání vědního oboru,
2. výzkum žákovských prekonceptů [...],
3. didaktické utváření vyučovacího a učebního prostředí, resp. procesů vyučování a učení se“ (Štěpáník 2020a, str. 13).

Učitel tedy při předávání znalostí vědního oboru zohledňuje prekoncepty a také potřeby žáků. Zkušenost a motivace žáků je začleněna do procesu výuky, což je jedním z rysů *modelu hloubkové struktury výuky*.

Termíny a terminologie obecně mají v hodinách českého jazyka své místo. Klíčové ale je, aby žáci pojmy chápali a neučili se pouze pamětně definice. K osvojování termínů by mělo docházet tak, že se s nimi žáci setkávají často a dochází tak k nenucenému, samovolnému učení se (Štěpáník 2020b, str. 62).

Existuje úzká souvislost mezi výukou mateřského jazyka a vývojovou psycholingvistikou. Učitel by měl tedy respektovat přirozený vývoj řeči dítěte, aby ve školním prostředí místo rozvoje komunikační schopnosti nedocházelo naopak k jejímu utlumení (Štěpáník 2020b, str. 47).

Ve výuce českého jazyka by se měl učitel držet jak zásad specifických pro výuku mateřského jazyka, tak základních zásad didaktických.

Mezi ty řadíme:

- zásadu zřetele k věkovým zvláštnostem žáků,
- zásadu vědomého osvojování učiva,
- zásadu aktivity,
- zásadu názornosti,
- zásadu soustavnosti,
- zásadu trvalosti,
- zásadu lingvistického přístupu,

---

⁸ Odcizené poznání – „učitel předkládá žákům hotové poznatky, překrývá jejich poznávací aktivity vlastním výkladem a hodnocením obsahu“ (Štěpáník 2020b, str. 85)

- zásadu integrity jazykového vyučování.

Zásada zřetele k věkovým zvláštostem žáků by měla zaručit přiměřenost předkládaného učiva i požadavků na výkony žáků. Nezbytná je diferenciacce a individuální přístup. Úkoly by neměly být příliš náročné, ale ani příliš jednoduché. Aby došlo k pochopení vykládané látky, je zapotřebí volit přiměřený způsob výkladu. Učitel by měl při prezentaci nového učiva navázat na již osvojené znalosti žáků.

Zásada vědomého osvojování učiva má vést k vědomé aplikaci nabytých vědomostí. S tím je úzce spjata **zásada aktivity**. Žáci by měli být aktivními činiteli vyučovacího procesu, přispívat do něj, nepracovat s hotovými poznatky. Měli by mít možnost pracovat tak, aby si k poznatkům a řešením sami došli. Dále by měli znát vytčený cíl, ke kterému celý proces směřuje (Čechová et al. 1998, str. 60).

Zásada názornosti by měla vést k tomu, že učitel žákům předkládá vhodné příkladové materiály, se kterými mohou žáci také dále pracovat, analyzovat je, srovnávat. Prezentaci různých příkladových materiálů lze realizovat mnoha způsoby. Učitel může využívat schémata, grafy, přehledy, obrazový materiál, nahrávky atp. a předkládat je žákům například pomocí projektoru nebo jiné technologie.

Další zásada, **zásada soustavnosti**, je založená na návaznosti učiva, respektive na „navazování nových poznatků na poznatky probrané“ (Čechová et al. 1998, str. 61). Učitel i žák tedy pracují se znalostmi, schopnosti a dovednostmi, které mají žáci osvojené již z předchozích hodin či ročníků. Klíčový je postup od jednoduššího ke složitějšímu. Ve výuce jazyka je velmi důležitá systematická. Není vhodné oddělovat jednotlivé jazykové jevy, účinné je naopak sledovat daný jev v kontextu, zaměřit se na vztahy mezi jednotlivými jevy. Žák by měl chápat jazyk jako systém.

Aby se zamezilo úplnému zapomínání probraného učiva, je třeba držet se **zásady trvalosti**. Zapomínání je přirozené a nelze ho odstranit. Učitel ale může vhodnými metodami a postupy tento přirozený proces ovlivnit tak, že bude docházet k častému opakování a osvěžování dříve získaných vědomostí. Efektivní je tzv. „spirálové aktivní opakování“. Jedná se o druh opakování, které je „prohlubující, aktivní a systematické“. V učebnicích a dalších didaktických materiálech by měla být zařazena cvičení zaměřená právě na spirálové opakování.

Všechny výše popsané zásady platí pro výuku všech předmětů. M. Čechová et al. ve své publikaci *Čeština a její vyučování* vymezují, stejně jako J. Jelínek, další dvě zásady

zaměřené na výuku českého jazyka. První z nich je **zásada lingvistického přístupu**, která má bránit „primitivním výkladům a odůvodněním“.

Poslední zásadou je **zásada integrity jazykového vyučování**, která se týká prolínání tří složek předmětu český jazyk. Jazyková složka by měla prostupovat i do složky slohové a literární a naopak. K integritě by mělo docházet také mezi jednotlivými oblastmi jazykové složky (Čechová et al. 1998, str. 62–63).

1.2.4 Rozvoj komunikační kompetence žáka jako hlavní cíl předmětu

Cílem jazykové výuky je především „rozvoj jazykového vědomí a komunikační kompetence jazyka“. Klíčové je propojení myšlení a řeči. Toho lze v hodinách dosáhnout kognitivně-komunikačním přístupem (Štěpáník 2020b, str. 74).

Podle S. Štěpáníka lze za komunikačně kompetentního jedince považovat toho, kdo je vybaven těmito dovednostmi:

1. **jazykovou kompetencí** – rozumí výpovědím, se kterými se doposud nesetkal a je schopen je sám formulovat,
2. **sociolingvistickou kompetencí** – přepíná kód dle situace,
3. **sociokulturní kompetencí** – v komunikaci využívá kulturního kontextu,
4. **jazykovědnou kompetencí** – má znalost metajazyka, o jazyce uvažuje,
5. **diskursní kompetence** – využívá vhodné jazykové prostředky k tvorbě komunikátů v daných komunikačních situacích (Štěpáník 2020b, str. 30).

V rámci komunikační výchovy nejde jen o zlepšování komunikačních schopností žáků, ale je třeba zaměřit se také na neverbální složku komunikace. Dále by nemělo docházet k přehlížení gramatiky, která je pro efektivní komunikaci nezbytná.

Komunikační kompetence je nejvyšším cílem, kterého by se učitelé jazyka měli snažit dosáhnout. Tento cíl je doprovázen dalšími. Učitel by měl mít vždy jasný záměr (Čechová et al. 1998, str. 26).

Veškeré úkoly a aktivity by měly směřovat k rozvoji komunikačních schopností, tedy k naplnění hlavního cíle. K tomu by měly učitelé a žákům pomoci mimo jiné vhodné učební materiály (Čechová et al. 1998, str. 59).

Pro rozvoj komunikačních schopností žáků je účelné do hodin zařazovat **problémové metody**. Účinné jsou imitace různých komunikačních situací, například formou dramatizace. M. Čechová dále považuje za efektivní například „křížovky a legendy k nim, hádanky, rébusy, tvorbu textů na daná schémata a modely [...], začleňování

jazykového materiálu do komunikátu, jeho uplatnění v různých jazykových funkcích“ (Čechová et al., str. 28).

Pro naplnění cílů komunikační výchovy je klíčová práce s autentickými texty, tedy s těmi, které nebyly vytvořeny jen pro školní potřeby. V případě mluvených projevů je vhodné zaměřovat pozornost také na neverbální složky projevu – mimiku, gesta, intonaci apod. Právě analýza mluveného projevu může být pro žáky velmi užitečná (Čechová et al. 1996, str. 8).

Komunikát⁹ musí být používán v kontextu tak, aby si žáci dokázali představit konkrétní situaci. Učitel by měl usilovat o komunikačně-jazykovou integraci. Na komunikát by mělo být nahlíženo z různých úhlů. Navíc za komunikát je možné považovat i obraz, lze tedy pracovat například s posty ze sociálních sítí. V takovém případě navíc dochází k rozvoji digitální gramotnosti, která je v moderním světě nezbytná (Štěpáník 2020a, str. 56–57).

Text by neměl být zkoumán jen z pohledu adresáta, ale je důležité zaměřit se i na situaci, ve které text vznikl, na záměr, který měl autor při jeho tvorbě, jaký je jeho účel. K tomu lze využít **komplexní jazykové rozbory**, které se zaměřují na všechny jazykové roviny (Čechová et al. 1996, str. 8). Právě takováto práce s autentickými texty pomáhá žákům pochopit jazyk jako systém (Čechová et al. 1998, str. 61).

Komplexní jazykový rozbor slouží k „usouvztažení poznatků“. Skládá se z následujících dílčích částí: rozbor výstavby textu, syntaktický rozbor, lexikální a slovtvorný rozbor, rozbor slovnědruhový a tvaroslovný, rozbor zvukové a grafické stránky, stylová charakteristika textu. Je vhodný pro opakování a procvičování i k prohlubování znalostí (Čechová et al. 1996, str. 9).

J. Svobodová ve své publikaci *Jazyková specifikace školské komunikace a výuka mateřštiny* dokazuje uplatnění komunikace jako motivačního prvku na příkladu dialogické formy komunikace, která by měla převládat nad monologem (Svobodová 2000, str. 90). Učitel by měl s žákem vést dialog, který by plnil funkci motivace, žáka vedl k zamyšlení, zvědavosti a touze po dalším vědění.

---

⁹ Komunikát – jazykový projev (Štěpáník, 2020, str. 11)

1.2.5 Výukové metody v hodinách českého jazyka

Výukové metody jsou nástrojem pro dosažení vytčeného výukového cíle. Učitel by se měl při výběru metody řídit výše uvedenými didaktickými zásadami (Čechová et al. 1998, str. 66).

J. Skalková výukové metody definuje jako „způsoby záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanovenému cíli“ (Skalková 2007, str. 181). Výukových metod je velké množství a jsou děleny do mnoha kategorií dle různých kritérií. (Skalková 2007, str. 181) Podle toho, v které části výukového procesu se konkrétní metoda využívá, dělíme metody na motivační, expoziční, fixační, diagnostické a aplikační (Skalková 2007, str. 185).

M. Čechová a kol. dělí metody na expoziční, aplikační a procvičovací a metody opakovací. **Metody expoziční** se vyznačují i motivační funkcí. Ta je ve vyučovacím procesu klíčová a v ideálním případě by motivace měla mít své místo v každé vyučovací hodině.

K metodám expozičním se řadí například **metoda expoziční monologická**, která je účinná třeba při představení přehledného tématu či v případě, že žáci dosud nemají z dané oblasti žádné vědomosti. Mezi výhody tohoto postupu patří to, že žáci slyší souvislý výklad, a také zabere méně času. Na druhém stupni základní školy by učitelův výklad neměl být nikdy delší než dvacet minut.

Metodu monologickou je vhodné doplnit metodou rozhovoru. Ta může učiteli pomoci zjistit, jak žáci tématu rozumí, co už o tématu vědí. Dalším pozitivem je to, že je během rozhovoru žák aktivním účastníkem komunikace.

Metoda dialogická neboli metoda rozhovoru umožňuje, aby učitel položenými otázkami směřoval žáky k tomu, aby sami přicházeli na vhodná řešení. To se povede jen v případě, že jsou učitelovy otázky promyšlené a dobře formulované. Dochází tak k problémovému vyučování.

V hodinách češtiny lze dále pracovat s **metodou řízeného studia**. Ta úzce souvisí s **metodou práce s knihou**. Žáci se díky ní učí, jak se samostatně učit. Zde hraje významnou roli také práce s učebnicí (Čechová et al. 1998, str. 67–68). Pro efektivní práci s učebnicí a knihou obecně je důležitá dobrá čtenářská dovednost žáka. Učitel by měl do hodin zařazovat úkoly zaměřené na čtení s porozuměním a práce s textem by měla být doprovázena otázkami, kterými by učitel pomohl žákům porozumět obsahu přečteného textu.

J. Skalková poukazuje na to, že **metoda práce s knihou** by měla být součástí vyučovacích hodin všech předmětů. Žáci by si na tento způsob práce měli zvykat postupně. Nejprve by měli za úkol například přečíst si jen krátký odstavec z učebnice a shrnout ho svými slovy, případně zaznamenáním klíčových informací (Skalková 2007, str. 194).

Metoda komentovaného čtení je vhodná v těch případech, kdy chce učitel uvádět větší množství příkladů. Dále ji lze použít při společné četbě z učebnice, kdy je čtení přerušováno komentáři učitele.

Názorné metody jsou založené na práci s textem. K rozboru textu by měl vždy sloužit text autentický. Využívat lze akustické, optické či kombinované materiály. K procvičování a k zautomatizování nových jazykových jevů se využívají **metody aplikační a procvičovací** (Čechová et al. 1998, str. 69–70).

1.2.6 Návaznost učiva jednotlivých ročníků

V ideálním případě by měla být ve výuce zřetelná nejen ročníková návaznost, ale také návaznost prvního, druhého a třetího stupně. Žáci by tak na druhém stupni základní školy měli navazovat na vědomosti získané na prvním stupni. Znalosti, vědomosti a kompetence by měly být adekvátně rozvíjeny a prohlubovány. K tomu přispívá spirálové osnování učiva¹⁰, díky kterému se učivo v jednotlivých ročnících opakuje a zároveň prohlubuje (Štěpáník 2020a, str. 47).

Stejný proces by měl poté probíhat na střední škole. Přesto na středních školách často dochází k zaměření výuky na literární složku předmětu a jazyková a komunikační složka je považována za bezpečně osvojenou ze školy základní (Štěpáník 2020a, str. 46).

Výstupy vymezené v RVP ZV se odráží ve výukových materiálech, především v učebnicích (Čechová et al. 1998, str. 81). Učebnicím samotným je věnována následující kapitola.

1.3 Učebnice jako výukový nástroj

Učebnice je v mnoha případech každodenní součástí vyučovacích hodin a velkou mírou zasahuje do jejich struktury. Stejně jako jiné didaktické prostředky, i učebnice prošla vývojem, během kterého se přizpůsobovala požadavkům a tendencím vzdělávání.

---

¹⁰ Dochází ke spirálovému neboli cyklicko-lineárnímu opakování učiva (Čechová et al., str. 80)

Podle J. Skalkové již učebnice není jen prostředkem, jímž je žákovi předkládáno učivo, ale řídí proces učení a vede žáka k aktivnímu zasahování do tohoto procesu, nabízí mu úkoly k procvičení nové látky, úkoly k zamyšlení, úkoly vedoucí k praktické činnosti, úkoly, které lze plnit spoluprací se spolužákem, kooperativním či projektovým způsobem. (Skalková 2007, str. 104)

Učebnice je systémem skládajícím se z komponentů, které svou interakcí a propojením plní různé funkce (Průcha 1998, str. 21).

Skalková vymezuje tyto funkce:

- „poznávací a systemizační,
- upevňovací a kontrolní,
- motivační a sebevzdělávací [...],
- koordinační [...],
- rozvíjející a výchovná,
- orientační [...]“ (Skalková 2007, str. 104)

1.3.1 Učebnice současnosti

Učebnice jsou v současnosti primárně vytvářeny pro žáky a měly by jim být přizpůsobeny. Pojetí, rozsah a způsob představení učiva by tedy měly být přiměřené cílové skupině (Čechová et al., str. 82). Učebnice přestala být výkladovým materiálem, dnes „je nejen nositelem obsahu vzdělávání, ale také prostředkem řízení učení žáků, a to učení založeného na myšlení ve vztazích, na vlastní aktivní, tvořivé a samostatné činnosti žáků“ (Mazáčová 2014, str. 45).

Přesto by ale měly tyto výukové materiály být oporou i učitelů. Ten může s učebnicí pracovat různými způsoby, dle potřeb a specifik konkrétních žáků (Mazáčová 2014, str. 43). Dále může tento didaktický materiál učitelům pomoci s plánováním učiva (Průcha 1998, str. 19). Někteří učitelé upřednostňují učebnice s přesným rozplánováním učiva do vyučovacích hodin, jiní volí volnější přístup a nenásledují knihu kapitolu po kapitole (Mazáčová 2014, tamtéž).

Navíc učebnice bývají doprovázeny dalšími didaktickými materiály, například pracovními sešity. Nakladatelství v současnosti často vytváří celé řady učebnic pro jednotlivé předměty. Díly tak na sebe navazují (Průcha 1998, str. 18).

Po reformě kurikula došlo k mnoha změnám. Důraz, který je kladen na mezipředmětové vztahy ve výuce, ovlivňuje i učebnice. Dochází k propojování znalostí a vědomostí z různých předmětů a žáci se tak učí myslet komplexněji a v souvislostech.

Významně se změnil vzhled a grafika učebnic. Texty jsou doplňovány obrazovým materiálem (Mazáčová 2014, str. 45). Navíc dnes učebnice fungují v celém „systému dalších didaktických prostředků“ (Skalková 2007, str. 103).

Součástí dnešní výuky jsou také informační a jiné technologie a často se lze setkat s učebnicemi, které jsou doplněny také o digitální variantu a je možné pracovat například s interaktivní podobou tištěné učebnice, což může být v hodinách přínosné z mnoha důvodů.

Učební materiál v interaktivní podobě nabízí řadu dalších informací a multimediálních odkazů. Ve škole je možné s nimi pracovat za použití interaktivní tabule, případně počítače či tabletu. Interaktivní učebnice mají mnoho výhod. Mohou sloužit například jako motivační či aktivizační prvek. Další výhodou je vizuální podpora a možnost další práce s obrazovým materiálem (Chýlová 2014, str. 81–82).

1.3.2 Uspořádání učiva v učebnicích

Při tvorbě učebnic musí autoři pracovat s řadou didaktických otázek a zvolit si pro svůj výukový materiál koncepci, kterou budou naplňovat (Skalková 2007, str. 103). Musí být jasně dáno, co je učivem základním, co doplňkovým, jak se bude v dané publikaci pracovat s terminologií, jakým způsobem bude v každém ročníku rozvíjena, jak bude zohledněn věk a vývojové zvláštnosti cílové skupiny žáků, jakým způsobem bude zpracováno mezipředmětové propojení atp. (Skalková 2007, str. 104).

1.3.3 Učebnice českého jazyka

Stejně jako v jiných předmětech, i v hodinách češtiny mají učebnice své místo a plní hned několik funkcí. Učebnice často neobsahuje jen výkladovou část, ale také cvičení. Některé učebnice sestávají z části jazykové a z části slohové a tyto oddíly jsou horizontálně propojeny. V jazykové části tak žák pracuje také se slohovými postupy, a naopak v části věnované slohu pracuje s učivem jazykovým.

Návaznost jednotlivých ročníků má zaručovat vertikální propojení, v rámci kterého má být například používána stejná terminologie ve všech ročnících, aby to nebylo pro žáky matoucí (Čechová et al. 1998, str. 81).

Učebnice českého jazyka se v průběhu let měnily. K velkým změnám docházelo v 90. letech minulého století. Dnešní učebnice by měly korespondovat s osnovami a „respektovat výsledky psychologického, pedagogického a lingvistického bádání“ (Čechová et al. 1998, str. 81).

V hodinách českého jazyka mohou být využívány i další knihy a materiály. Učitel může do výuky zařadit například práci s *Pravidly českého pravopisy* nebo se *Slovníkem spisovné češtiny* (Čechová et al. 1998, str. 82).

1.3.4 Učební úloha a typy cvičení v učebnicích českého jazyka

Učební úloha je intencionální, záměrně vytvořená „výzva“, která směřuje k výukovému cíli. Tato procedura má žáka vést k „zvládnutí a porozumění tomu obsahu, který mu úloha má zprostředkovat“ (Slavík et al. 2017, str. 150).

Cvičení v dnešních učebnicích českého jazyka jsou rozmanitá. P. Hauser vymezuje několik druhů cvičení používaných například k procvičování pravopisu. K těm nejrozšířenějším patří **doplňovací cvičení**. V těch je úkolem doplnit chybějící písmeno, případně celé slovo (Hauser 2007, str. 31).

Dalším typem jsou **cvičení obměňovací**, ve kterých žák nahrazuje zadané tvary slov jinými tvary nebo uvádí tvary slov dle zadání.

V učebnicích se dále často vyskytují **cvičení vysvětlovací**, ve kterých má žák „pravopisný jev vyložit, popř. uvést do souvislosti“ (Hauser 2007, str. 32).

S vysvětlovacími cvičeními souvisí **cvičení konstrukční**. V takovém případě má žák správně použít zadaný pravopisný jev.

Při práci s textem mohou být zařazena **cvičení vyhledávací** nebo **korektury textu**. Jedná se o složitější typ cvičení, proto je zpravidla využíván až ve vyšších ročnících základní školy (Hauser 2007, str. 33).

S. Štěpáník vymezuje tři základní druhy cvičebních úloh:

- a. úlohy týkající se normy,
- b. úlohy týkající se systému,
- c. úlohy týkající se funkce.

Úlohy zaměřené na funkci lze považovat za nejdůležitější, protože nejvíce korespondují s komunikačními cíli. Tyto úlohy jsou zpravidla zaměřené na práci s komunikátem, ať už psaným, nebo mluveným. Jak je již zmíněno výše, v hodinách by se mělo vždy pracovat s komunikátem autentickým. Pokud je komunikát vhodně zvolený,

mohou si žáci prací s ním procvičovat své komunikační schopnosti v situaci, která simuluje situace z jejich života a dochází k jazykovému rozvoji¹¹ (Štěpáník 2020b, str. 55).

---

¹¹ Jazykový rozvoj – „propůjčování významů výpovědím [...], s nimiž se setkáváme, jejich propojování s vlastní zkušeností a vlastním způsobem vnímání světa.“ (Štěpáník 2020a, str. 55)

2. Praktická část

Praktická část této práce se zaměřuje na analýzu učebnic českého jazyka a na návaznost učebnicové řady. Zkoumána je učebnicová řada nakladatelství Fraus. Konkrétně se jedná o učebnice vydané v letech 2012–2015.

Nejprve je provedena analýza jednotlivých dílů. Všechny díly mají podobnou strukturu. Učebnice obsahují sekci jazykovou a sekci komunikační a slohovou. Každá sekce je dál dělena.

Součástí analýzy je popis všech čtyř dílů a dále je pozornost věnována opakování a návaznosti učiva.

U učiva, se kterým se žáci setkávají ve více ročnících, je uvedena šipka, která odkazuje buď k některému z předchozích dílů (←), nebo k některému z následujících dílů (→). Za šipkou je vždy uvedeno číslo ročníku a v závorce také strany, které se věnují stejnému učivu.

Dále je sledováno propojení s jinými předměty. Pro mezipředmětové vazby je opět použita ikona (↔) a za ní následuje zkratka předmětu a/nebo název průřezového tématu, se kterým dané cvičení souvisí. (Např. ↔ VKO, viz Seznam zkratk)

Nadpisy a podnadpisy praktické části striktně odpovídají obsahu každé učebnice. Tento princip je dodržen i v případě, že kapitolu blíže nepopisujeme. Názvy jednotlivých učebních celků jsou značeny kurzívou. Cílem je usnadnit práci učitelům, kteří s danou učebnicovou sadou pracují a orientují se podle obsahu učebnice.

Výsledky analýzy jsou uvedeny v závěrečné části práce.

2.1 Analýza jednotlivých dílů učebnicové řady

2.1.1 Učebnice pro 6. ročník

Jazyková část

Kapitola *Opakování z 5. ročníku* (str. 7–8)

Na začátku učebnice se nachází dvě strany plné opakovacích cvičení. Jedná se o cvičení zaměřená na opakování slovních druhů, stavby slova, pravopisu atp. Nachází se zde například citát Marka Twaina nebo Julia Caesara. Oběma těmito osobnostem se dále věnuje postranní lišta. ↔ (LV, D)

Při opakování znalostí o významu slova autoři odkazují ke *Slovníku spisovné češtiny* (dále jen SSČ), se kterým mají žáci pracovat a zjistit tak, která z nabízených slov jsou jednoznačná, která mnohoznačná a jaké jsou významy těchto slov. → 7. (str. 12–15), 9.

(str. 15) Kromě doplňovacích cvičení najdeme v úvodní kapitole také cvičení zaměřená na hledání chyb v textu a dva *úkoly pro chytré hlavy*. Tento typ cvičení se nachází ve všech dílech učebnicové řady. Jedná se o složitější úkol, který může být zadán například jako úkol dobrovolný, nebo jako úkol pro žáky nadané.

Oddíl Tvarosloví

Kapitola Opakování slovních druhů (str. 9–10)

Kapitola slouží k zopakování znalostí týkajících se slovních druhů. Nachází se zde cvičení zaměřená na určování slovních druhů → 9. (str. 30 – 31), tvoření vět dle zadání, práci se stavbou slova. V úvodu najdeme báseň Jiřího Žáčka a na postranní liště je i jeho portrét. Jedno z dalších cvičení spočívá v práci s úryvkem z knihy *Harry Potter* J. K. Rowlingové. ↔ (LV) *Hledání souvislostí* se týká Prahy. ↔ (Z)

Kapitola Podstatná jména (str. 11–29)

Podkapitola Opakování – mluvnické kategorie

Za barevnou tabulkou se souhrnem teorie následují úkoly spočívající např. v určování slovního a mluvnického významu slov a mluvnických kategorií. → 9. (str. 32–36) Jsou zde představeny pojmy mluvnický a slovní význam. → 7. (str. 9–10), 9. (str. 10) Na postranní liště se nachází složitější otázky týkající se rodu mluvnického a rodu přirozeného a také odkaz k pravidlům společenského chování. ↔ (VKO)

V jednom ze cvičení se pracuje s básní Jiřího Žáčka *Povídáčka o cestě*. Báseň je doplněna ilustrací. ↔ (LV, VV) V odstavci *Hledání souvislostí* se nachází otázky, které se týkají mezilidských vztahů. ↔ (VKO)

Podkapitola Podstatná jména konkrétní a abstraktní

Novými pojmy jsou podstatná jména konkrétní a podstatná jména abstraktní. → 9. (str. 32) Aby si uměli žáci lépe představit, co znamená slovo „abstraktní“, na postranní liště je umístěna ukázka abstraktního umění. Stejně tak v části *Hledání souvislostí* najdeme otázky vztahující se k abstraktním výtvorům. ↔ (VV)

Tabulka žákům představuje podstatná jména pomnožná, hromadná a látková. → 9. (str. 34) Jedno ze cvičení se věnuje také slovům nadřazeným a podřazeným. → 9. (str. 10) *Hledání souvislostí* se týká opět Prahy. ↔ (Z) Další informace mají žáci vyhledat na internetu. ↔ (Inf)

Podkapitola *Podstatná jména obecná a vlastní*

→ 7. (str. 12), 8. (str. 15), 9. (str. 32)

V prvním cvičení žáci pracují s textem *S malířem kolem světa*. ↔ **(Z)** V textu hledají vlastní jména. Nachází se zde tabulka s přehledem a příklady jmen vlastních. Je zde zdůrazněno, že tato jména píšeme s velkým počátečním písmenem. → 7. (str. 107–109), 9. (str. 32–34) Postranní lišta odkazuje k psaní velkých počátečních písmen v němčině a také k Věstonické venuši. ↔ **(cizí jazyk, D)**

Následně jsou představena jména obecná. Další strana nabízí přehled shrnující pravopis víceslovných názvů. → 7. (str. 107–109), 9. (str. 95–98)

Hledání souvislostí se věnuje Evropě a Evropské unie. ↔ **(Z, VKO, PT–Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech)**

Následuje opakování vzorů podstatných jmen. → 7. (str. 57), 9. (str. 35) Podrobněji se autoři zaměřují na vzory pán, muž, předseda a soudce. Cvičení cílí na procvičení pravopisu i/y v koncovkách sloves a na skloňování. Na postranní liště se nachází portréty Ondřeje Sekory, Jana Nerudy a Jana Amose Komenského. ↔ **(LV)**

Následuje *Hledání souvislostí* s tématem řecké mytologie. ↔ **(LV)**

Podkapitola *Některé odchylky od pravidelného skloňování podstatných jmen*

Podkapitola se věnuje nepravidelnostem ve skloňování názvů částí těla, jmen krátkých kmenovou souhláskou, vlastních jmen osobních a pomnožných jmen místních. → 9. (str. 34, 36) Slova, která se skloňují specifickým způsobem, jsou vždy představena ve zvýrazněných tabulkách. V jednom ze cvičení se pracuje s úryvkem z díla Jaroslava Foglara *Rychlé šípy*. ↔ **(LV)** Úkol na postranní liště spočívá ve skloňování cizích jmen. ↔ **(PT – Multikulturní výchova)** V závěru je úkolem vytvořit myšlenkovou mapu na téma podstatné jméno. Podkapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*. Otázky se týkají zeměpisu a ochrany přírody. ↔ **(Z, PT – Environmentální výchova)**

Podkapitola *Pravidla českého pravopisu*

Následuje strana s tabulkou, která žákům představuje *Pravidla českého pravopisu* (dále jen PČP). Celou kapitolu zakončuje odstavec *Hledání souvislostí*. Otázky se týkají cizích jazyků, jazykových příruček a původu slov. ↔ **(cizí jazyk)**

Kapitola *Přídavná jména* (str. 32–42) → 9. (str. 37–40)

Podkapitola *Opakování*

V barevných tabulkách se nachází přehled mluvnických kategorií a vzorů přídavných jmen. Úkoly se zaměřují na určování mluvnických kategorií.

Dále je prostor věnován pravopisu přídavných jmen v koncovkách. Nachází se zde různé typy cvičení. V jednom z nich je úkolem „vypátrat chyby tiskařského šotka“, tedy najít a opravit pravopisné chyby. Vedle tohoto cvičení najdeme i ilustraci tiskařského šotka a říkanku Jiřího Žáčka. ↔ (LV)

V jednom ze cvičení se nachází věta týkající se Babiččina údolí. *Hledání souvislostí* se zaměřuje na dílo Boženy Němcové. Portrét spisovatelky najdeme na postranní liště. ↔ (LV)

Podkapitola Tvoření přídavných jmen a jejich tvarů

Ve dvou tabulkách se nachází schémata tvorby přídavných jmen. Následují cvičení.

Hledání souvislostí je věnováno zvířatům, která mají žáci pojmenovat v cizím jazyce.

↔ (Př, cizí jazyk)

Postranní lišta žáky navádí, aby se zeptali spolužáka s jiným mateřským jazykem, jak se uvedená zvířata řeknou v jejich jazyce. ↔ (cizí jazyk, PT – Multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova)

Podkapitola Stupňování přídavných jmen → 9. (str. 37–40)

Podkapitola je uvedena citáty antických osobností. ↔ (D) Stupňování adjektiv je znázorněno v barevných tabulkách. Cvičení spočívají buď v doplňování vynechaných míst v textu, nebo v tvoření správných tvarů slov uvedených v základním tvaru.

Na postranní liště je zmíněno také stupňování opisné. Nachází se zde také otázka týkající se Mount Everestu. ↔ (Z)

Jedno cvičení odkazuje k hudební ukázce, konkrétně k písni Jaroslava Hutky. Jeho portrét je součástí postranní lišty. ↔ (HV) Odstavec *Hledání souvislostí* je zaměřen na témata zeměpisná a přírodovědná. ↔ (Z, Př)

Podkapitola Skloňování přídavných jmen → 9. (str. 37–40)

Postup při skloňování přídavných jmen tvrdých, měkkých i přivlastňovacích je uveden v tabulkách. Ve cvičeních mají žáci tvořit správné tvary adjektiv a také např. doplňovat do tabulky mluvnické kategorie. Jedna z vět se zmiňuje o literární postavě Robinsona Crusoe. Více informací o něm najdeme na postranní liště. ↔ (LV)

Podkapitola Jmenné tvary přídavných jmen

V tabulce je představen jmenný tvar přídavného slova mladý. Následují cvičení zaměřená na pravopis přídavných jmen a na práci s textem.

V *Hledání souvislostí* žáci například jmenují, co vše tvoří živou přírodu. ↔ (Př)

Kapitola Zájmena (str. 43–51)

Podkapitola Opakování – druhy zájmen → 9. (str. 40–41)

V úvodu se nachází tabulka se seznamem všech druhů zájmen. Ve cvičeních žáci buď doplňují správný tvar zájmena, vyhledávají tento slovní druh v textu, nebo rozlišují, zda jde o zájmeno, nebo příslovce.

Pozornost je věnována zvratnému zájmenu *se* a rozdílu mezi *sebou* a *s sebou*. Cvičení jsou rozmanitá. Je zde např. cvičení s chybami tiskařského šotka. Dále je úkolem doplňovat různé tvary zájmena *já*. → 8. (str. 46)

V odstavci *Hledání souvislostí* se nachází několik ilustrací známých výtvarníků. Poslední úkol je zaměřen na rozvoj kreativity a výtvarných dovedností. K básni *Zvonění* od Zuzany Kopecké mají žáci vytvořit ilustraci. ↔ (LV, VV)

Podkapitola Skloňování zájmen podle vzorů *ten* a *náš*

Podkapitola Skloňování zájmena *jenž*

Jedna tabulka představuje skloňování zájmena *ten* a *náš*, další tabulka se zaměřuje na skloňování zájmena *jenž*. → 7. (str. 59–60), 9. (str. 42) Tabulky jsou doprovázeny dalšími informacemi a navazují na ně cvičení. Postranní lišta odkazuje k osobnosti Karla Čapka. ↔ (LV)

Podkapitola Skloňování zájmen podle vzorů přídavných jmen

Podkapitola má dvě části. V první je představeno skloňování zájmen *můj*, *tvůj* a *svůj*, ve druhé skloňování zájmena *týž* a *tentýž*. Následují cvičení. Texty, se kterými žáci pracují, se týkají různých témat. ↔ (Z, PŘ, Inf) Nachází se zde také jazykový rozbor, *úkol pro chytré hlavy* a text s chybami tiskařského šotka.

Kapitola končí *Hledáním souvislostí*. Tématem jsou labutě. ↔ (PŘ)

Kapitola Číslovky

Podkapitola Opakování – druhy číslovek → 9. (str. 42)

K zopakování již osvojené látky může sloužit přehledná tabulka. Následují cvičení. Pracuje se zde s textem z knihy *Sport a hry* Oldřicha Dudka. ↔ (TV, LV)

Podkapitola Pravopis číslovek

Základní pravidla pro psaní číslovek jsou uvedena v tabulce. Nejen na psaní, ale také na čtení číslovek se zaměřují následující dvě cvičení. Texty se opět týkají různých témat, např. významných osobností českých dějin. ↔ (D)

Podkapitola *Skloňování číslovek*

Za tabulkou se skloňováním číslovek následují dvě cvičení. V *Hledání souvislostí* dochází k propojení číslovek s pohádkami. ↔ (LV)

Kapitola *Slovesa* (str. 55–62)

Podkapitola *Opakování – mluvnické kategorie*

Stejně jako předchozí kapitoly, i tato začíná opakováním. Žáci si připomínají mluvnické kategorie sloves a jaké podoby může sloveso mít. → 7. (str. 61–62), 9. (str. 45) Barevné tabulky jsou věnované pojmům slovesný tvar určitý, slovesný tvar neurčitý, slovesný tvar jednoduchý, slovesný tvar složený.

Úkoly jsou rozmanité. Některé se zaměřují na práci s textem, např. s úryvkem z knihy *Nekonečný příběh*. ↔ (LV) V jednom z textů také najdeme zmínku o Vysokých Tatrách, kterým se dál věnuje postranní lišta i *Hledání souvislostí*, kde se nachází úryvek ve slovenštině. ↔ (Z)

Podkapitola *Podmiňovací způsob přítomný a minulý*

Za tabulkou s tvary podmiňovacího způsobu následuje řada cvičení. Postranní lišta žáky upozorňuje na chybné tvary slova *bychom*.

Podkapitola *Slovesný čas* → 9. (str. 45)

Gramatika je představena v barevné tabulce. Ve cvičeních je úkolem vyhledávat slovesné tvary v textu, doplňovat písmena do slov, dotvářet věty. Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*. Otázky se týkají vesmíru, vesmírných těles a prvnímu přistání na Měsíci. ↔ (Př, Z)

Podkapitola *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*

Na třech stranách je představen *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Nejenže zde žáci najdou údaje týkající se této příručky, ale také si sami mají vyzkoušet práci s touto publikací. Protože se text popisující *SSČ* zmiňuje o slovesném vidu, na postranní liště najdeme definici tohoto pojmu, se kterým se žáci zatím neseťkali. → 8. (str. 29–33)

Hledání souvislostí je složeno z otázek týkajících se slovní zásoby a cizích jazyků. ↔ (cizí jazyk) Dvě následující strany jsou věnované souhrnným cvičením. Pracuje se zde např. s úryvkem z Tolkienova *Hobita*, s textem zabývajícím se mobilními telefony či zvířaty. ↔ (LV, Inf, PT – Environmentální výchova, Př)

Oddíl Skladba

Kapitola Větné členy (str. 68–78)

Podkapitola Opakování

Podkapitola je uvedena hádankou Jiřího Žáčka. ↔ **(LV)**

První barevná tabulka shrnuje informace o základní skladební dvojici. → **7.** (str. 78–81), **8.** (str. 37–39), **9.** (str. 68–69) K procvičování slouží úkoly zaměřené na doplňování koncovky, tvoření vět se slovesy v minulém čase, vyhledávání základních skladebních dvojic a opravování chyby. V *Hledání souvislostí* je úkolem vyjmenovat etapy vývoje člověka a zakreslit je do časové osy. ↔ **(D)**

Podkapitola Rozvíjející větné členy – členy, které závisejí na jiném větném členu

Novou látkou jsou rozvíjející větné členy. → **7** (str. 82–89), **9.** (str. 72) Nejprve je představen přívlastek, a to shodný i neshodný. Tabulku s definicí a vymezením pojmu doprovází fotografie, ke kterým mají žáci uvádět vhodné přívlastky. Následně se seznamují s přívlastkem holým, rozvitým a několikanásobným.

Dalším větným členem je předmět, kterému jsou opět věnovány dvě tabulky. Jedna s obecnými informacemi, další s druhy předmětu.

Cvičení jsou rozmanitá. Jedním z úkolů je popis obrázku s použitím zadaných slov. ↔ **(KSV)** Dále je prostor věnován příslovečnému určení (příslovečné určení místa, příslovečné určení času a příslovečné určení způsobu). Žáci ho hledají v komiksu, doplňují ho do vět a přiřazují ke slovům. Úkoly se zaměřují na procvičování přívlastku, předmětu i příslovečného určení.

Podkapitola Stručná mluvnice česká

Následuje podkapitola shrnující informace o *Stručné mluvnici české*. Stejně jako u *PČP* a *SSČ*, i zde je uvedeno, jaký typ informací v této příručce žáci najdou. Odstavec *Hledání souvislostí* se vrací k již známým jazykovým příručkám.

Kapitola Věta jednoduchá

Podkapitola Opakování

Na první straně najdeme jak definici, tak příklady věty jednoduché. → **7.** (str. 76), **8.** (str. 50), **9.** (str. 60) Následují cvičení.

Podkapitola Grafické znázornění věty jednoduché

Je zde představeno, jak lze větu graficky znázornit. Následují cvičení. V jednom z nich je úkolem napsat krátké vypravování a nakreslit ilustraci. Texty se zabývají

různými tématy. ↔ (KSV, VV, PŘ, Z) Otázky v *Hledání souvislostí* se týkají mořských živočichů. ↔ (PŘ)

Kapitola Souvětí

Podkapitola Opakování

Na začátku je vysvětlen rozdíl mezi větou jednoduchou a souvětím. V několika cvičeních si žáci procvičí určování základní skladební dvojice a rozlišování věty jednoduché a souvětí. → 7. (str. 76–77), 8. (str. 50), 9. (str. 58–61). Texty se týkají různých témat. ↔ (LV, Z)

Podkapitola Určování vět hlavních a vedlejších

→ 7. (str. 90), 8. (str. 51), 9. (str. 74–76)

Pojmy věta hlavní a věta vedlejší jsou definovány a představeny na příkladech. Dále se žáci seznamují s větou závislou, větou řídicí a s mluvnickou závislostí věty. → 8. (str. 56), 9. (str. 75) Součástí jednoho z cvičení jsou básničky Jiřího Žáčka. Úkolem je napsat vlastní básničku se zvířecí tematikou. ↔ (LV, KSV)

Podkapitola Grafické znázornění souvětí

→ 7. (str. 90–91), 8. (str. 79, 82–83, 90), 9. (str. 76, 85)

Pracuje se zde s několika texty, které se věnují nejruznějším tématům, např. legendě o pražském vodníkovi. ↔ (LV, Z, M, D)

Podkapitola Nejobvyklejší spojovací výrazy → 8. (str. 51), 9. (str. 60)

Za tabulkou s teoretickými informacemi následují cvičení, ve kterých je úkolem tvořit souvětí s použitím zadaných spojovacích výrazů, nebo naopak spojovací výrazy doplňovat do větných celků. Následuje přehled týkající se interpunkce v souvětí. Úkoly spočívají v doplňování interpunkčních znamének do textu a tvořením souvětí podle grafu. V jednom z textů mají žáci najít a opravit chyby. Pro doplňování interpunkce jsou zde použity, mimo jiné, texty Ivy Procházkové a Františka Langra. ↔ (LV, D)

Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*. Otázky se týkají hub. K textu jsou přiloženy fotografie čtyř hub, které mají žáci pojmenovat, případně si jejich názvy vyhledat v atlase. ↔ (PŘ)

Oddíl Zvuková stránka jazyka

Kapitola Opakování o hláskách (str. 93–94)

Opakovací úkoly se věnují hláskové stavbě slova. → 9. (str. 99–101) Žáci hledají souhlásky, samohlásky a dvojhásky a pozornost je věnována výslovnosti a opakování tvrdých a měkkých souhlásek. *Úkolem pro chytré hlavy* je napsat krátké vyprávění, které

se bude skládat pouze ze slov začínajících na stejnou souhlásku. Dále se zde nachází úryvek z textu *Kameník krále Vladislava*. ↔ (KSV, D)

Kapitola Spisová a nespisovná čeština (str. 94–98)

V této kapitole se setkáváme s výslovností hlásek, souhláskových skupin nebo stejných souhlásek. Prostor je věnován také znělým a neznělým souhláskám. K procvičení správné artikulace nabízí postranní lišta několik jazykolamů. V jednom ze cvičení se pracuje s fonetickým přepisem. → 9. (str. 99–101)

Kapitola Zvuková stránka slova a věty (str. 98–101)

Žákům jsou představeny pojmy slovní přízvuk, příklonky a předklonky. Zvuková stránka věty je prezentována pomocí nákresu intonace různých druhů vět. V následujících cvičeních si žáci vyzkouší čtení se správnou melodií. → 9. (str. 102–104)

Kromě melodie jsou vysvětleny také pojmy důraz, tempo, pauzy a citové zabarvení. K procvičení přednesu má sloužit báseň Jana Skácela. ↔ (LV)

Kapitola Rozvrstvení národního jazyka (102–105)

→ 8. (str. 98–105), 9. (str. 106–108)

Tato část nabízí několik barevných tabulek s informacemi o slovanských jazycích, spisovné a nespisovné češtině, nářečí, slangu a argotu. Žáci se seznámí také s disciplínami jazykovědy. → 9. (str. 109)

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 106–107)¹²

Komunikační a slohová část

Kapitola Úvod k výuce slohu

V úvodu se nachází definice pojmů stylistika, komunikace, sloh a projev. → 8. (str. 108), 9. (str. 113) Slohová a komunikační část je uvedena citátem Václava Havla. Jeho fotografii najdeme na postranní liště. ↔ (LV, VKO, D)

Kapitola Vyplňování jednoduchých tiskopisů (str. 108–110)

V této kapitole se nachází ukázku poštovních poukázek a podacího lístku, které mají žáci vyplnit. Postranní lišta upozorňuje také na modernější způsoby, kterými je dnes možné poslat peníze. ↔ (VKO, Inf)

---

¹² Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Kapitola *Jednoduché komunikační žánry* (str. 110–114)

Podkapitoly:

Vzkaz

Inzerát

Objednávka

Zpráva, oznámení

SMS zpráva

Každému útvaru je věnována barevná tabulka s nejdůležitějšími informacemi a následuje několik cvičení, ve kterých žáci buď pracují s textem daného útvaru, nebo sami text tvoří. Zpráva a oznámení jsou představovány současně a žáci tak mohou snadno pochopit rozdíl mezi nimi. Postranní lišta se věnuje cizím slovům. ↔ **(JV)**

Žáci jsou také upozorňováni na moderní způsoby, které je v současnosti běžné používat ke komunikaci. Najdeme zde například poznámku, že o objednávku se jedná, i pokud ji vyplňujeme v internetovém prostředí. ↔ **(Inf)**

Modernímu způsobu komunikace je věnována podkapitola zabývající se SMS zprávou. Nachází se zde definice i význam zkratky a cvičení jsou zaměřená na uvědomění si specifik tohoto způsobu komunikace. ↔ **(VKO)**

Kapitola *Dopis osobní a úřední* (str. 115–118) → 9. (str. 145–147)

Kromě klasické podobě dopisu je i zde prostor věnován modernímu způsobu komunikace, konkrétně e-mailu. Dopis osobní, úřední i elektronický si žáci zkusí sami napsat. Postranní lišta odkazuje k našim významným osobnostem, Karlu Čapkovi a Václavu Havlovi. ↔ **(LV)** Dále žáci odpovídají na otázku, co je to „nick“? ↔ **(cizí jazyk)**

Hledání souvislostí se zaměřuje na další, moderní způsoby komunikace. ↔ **(Inf, PT–Mediální výchova)**

Kapitola *Popis a jeho funkce* (str. 118–127)

→ 7. (str. 111–116), 9. (str. 115–120)

V úvodu jsou vysvětleny pojmy popis prostý, popis odborný a popis umělecký. Také zde najdeme jazykové prostředky typické pro tento útvar.

Podkapitoly:

Popis budovy

Popis místnosti

Popis postavy

Popis pracovního postupu → 7. (str. 114–116), 9. (str. 115–117)

K dispozici je zde mnoho fotografií, se kterými se dále pracuje. ↔ **(Z, D)** Postranní lišta odkazuje k Jiřímu Žáčkovi. ↔ **(LV)** U popisu pracovního postupu je zopakováno, co jsou to odborné názvy. → 7. (str. 25–29), 9. (str. 142) *Hledání souvislostí* se věnuje vládě Rudolfa II. ↔ **(D)**

Kapitola *Výtah a výpisky* (str. 127–130)

Podkapitola *Výtah* → 7. (str. 125–126), 8. (str. 115–119)

Podkapitola *Výpisky* → 8. (str. 115–119)

Najdeme zde definici a základní zásady postupu při tvorbě těchto útvarů. Cvičení spočívají v práci s články z učebnic jiných předmětů. ↔ **(Př, Z)** *Hledání souvislostí* se zabývá tématem Habsburkové. ↔ **(D)**

Kapitola *Vypravování* (str. 130–139) → 7. (str. 131–137), 9. (str. 128–131)

Podkapitoly:

Dějová posloupnost při vypravování

Osnova vypravování

Jazykové prostředky vypravování

Vyprávění podle obrázku

Dokončení příběhu

V této kapitole je představen postup tvorby vypravování. Postranní lišta odkazuje k dějovým slovesům. ↔ **(JV)** Následuje práce s texty psanými i mluvenými, konkrétně s úryvky z děl *Dášenska aneb život štěněte* Karla Čapka, *Zakopaný pes* Jindřicha Pokorného, *Babička* Boženy Němcové, *Bajky a nebajky* Jiřího Žáčka. ↔ **(LV)** Žáci mají dále psát vlastní texty.

Na postranní liště jsou uvedena slova a rčení. ↔ **(JV)** Jedno ze cvičení je zaměřené na hledání slohových chyb. Najdeme zde také úryvek z pohádky. ↔ **(LV)**

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 139–140)

2.1.2 Učebnice pro 7. ročník

Jazyková část

Kapitola *Opakování z 6. ročníku*

Úvodní kapitola se věnuje opakování z šestého ročníku a obsahuje rozmanitá cvičení, ve kterých si žáci procvičí učivo z oblasti tvarosloví, zvukové podoby jazyka, větné skladby a vede žáky k reflexi jejich práce. Některá cvičení jsou doplňovací, některá jsou založena na práci s textem. ↔ **(KSV)**

Oddíl *Nauka o významu slov*

Kapitola *Význam slova (str. 9–11)*

První kapitola se zabývá významem věcným a mluvnickým. ← **6.** (str. 11–12), → **9.** (str. 10) Postranní lišta se zaměřuje na opakování základních znalostí týkajících se tvarosloví. Následující cvičení se kromě významu slov zaměřují také na určování slovních druhů a jejich mluvnických kategorií. ← **6.** (str. 9–10), → **9.** (str. 30–31) Nachází se zde několik cvičení zaměřených na třídění slov do skupin. Žáci k nim hledají slovo nadřazené. → **9.** (str. 10) Jedno ze cvičení spočívá v hledání parazitických slov v mluveném projevu. → **9.** (str. 105, 135–136) Dále se zde pracuje s textem Františka Nepila. ↔ **(LV)**

Kapitola *Slovo jednoznačné a mnohoznačné (str. 12–15)*

→ **8.** (str. 9–10), **9.** (str. 15–17)

Kromě slov jednoznačných a mnohoznačných jsou zde vysvětleny pojmy metafora, metonymie a synekdocha. → **8.** (str. 120), **9.** (str. 14, 121) Na přenesené významy se zaměřují dvě následující cvičení. Najdeme v nich, mimo jiné, zmínku o Antonínu Dvořákovi a fyzikálních jednotkách. ↔ **(Hv, F)**

Některá cvičení spočívají v práci s textem. Nachází se zde např. báseň Antonína Sovy. Na postranní liště je také autorova fotografie. ↔ **(LV, KSV)**

Kapitola *Slovo, sousloví a rčení (str. 15–19)* → **9.** (str. 11–12)

K práci s textem je zde použit úryvek z učebnice přírodopisu. ↔ **(Př)** Následuje tabulka s příklady jednoslovných a víceslovných pojmenování. Cvičení se věnují souslovím a rčením, ale slouží také k procvičení učiva z oblasti tvarosloví.

Pracuje se zde s frazémy a s pojmy přísloví a pořekadlo.

Kapitola *Synonyma a homonyma (str. 20–22)* → **9.** (str. 15–18)

Za úvodní tabulkou se souhrnem teorie následují úkoly zaměřené na používání synonym a homonym ve větách a na vysvětlování významových rozdílů mezi uvedenými

synonymy. Pro práci s textem autoři vybrali úryvek z díla Karla Čapka. Portrét autora je součástí postranní lišty. ↔ **(LV)**

Dále se zde nachází text z knihy *Hastrmani* Jana Drdy. Stejnému tématu se věnuje i odstavec *Hledání souvislostí*. ↔ **(LV)**

Kapitola Slova citově zabarvená (str. 23–24) → 9. (str. 20)

V této kapitole jsou představeny pojmy slova lichotivá, slova citově neutrální a slova hanlivá. S těmi se dále pracuje ve cvičeních. Pro rozvoj komunikační kompetence lze využít cvičení, ve kterém žáci vypráví krátký smyšlený příběh. ↔ **(KSV)**

Na konci kapitoly najdeme úkol pro práci ve skupině a také text s chybami tiskařského šotka, tedy korekturní cvičení.

Kapitola Odborné názvy – termíny (str. 25–29) ← 6. (str. 125), → 9. (str. 142)

V úvodní tabulce najdeme informace o odborném názvosloví. V rámci úkolů je žáci hledají v textu nebo je využívají k pojmenování předmětů a zvířat na fotografiích. ↔ **(Př)** Nachází se zde také text zabývající se problematikou diskriminace. Postranní lišta navíc odkazuje k internetovým stránkám o dětských právech. ↔ **(PT – multikulturní výchova, VKO)** Následuje řada úkolů. Žáci zde pracují s texty i s fotografiemi s různou tematikou. ↔ **(Př, Z, VKZ)** Jedním z úkolů je poslechnout si nahrávku odborného textu a připravit a přednést podobný text. ↔ **(KSV)**

Kapitola Slova s časovým příznakem (str. 29–30)

Zde jsou vysvětlené pojmy archaismus, historismus a neologismus. → **8. (str. 10), 9. (str. 14)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 30)

Cvičení jsou rozmanitá. Některá z nich jsou založená na práci s textem. Jeden z nich se zabývá problematikou ochrany planety. ↔ **(PT – Environmentální výchova)**

Oddíl Nauka o tvoření slov

Kapitola Slovní zásoba a její obohacování (str. 31–33)

→ **8. (str. 11–20), 9. (str. 13–14)**

V úvodní kapitole je vysvětleno, co je to slovní zásoba, a jsou zde uvedeny všechny čtyři způsoby obohacování slovní zásoby. Následují cvičení různého typu. Pracuje se např. s textem o hurikánech. ↔ **(Z)**

Kapitola Slovotvorba krok za krokem (str. 34)

V této kapitole autoři upozorňují na rozdíl mezi tvořením slova a stavbou slova. Pro lepší představu jsou definice pojmů doplněny i grafickým znázorněním tvoření slova a stavby slova. → **8.** (str. 12–13), **9.** (str. 24–27)

Kapitola Dobrodružství slovotvorby (str. 35–37)

První odstavce žáky vyzývá, aby se sami zkusili nad tvorbou slov zamyslet a přijít na základní principy. ↔ **(PT – Osobnostní a sociální výchova)** Ty jsou dále popsány v barevných tabulkách. Jedna strana je věnována detailnímu slovotvornému rozboru.

Kapitola Způsoby tvoření slov (str. 37–42)

V této kapitole je prostor věnován všem třem způsobům tvoření slov. Za barevnou tabulkou vždy následuje řada cvičení. Jsou zde definovány termíny jako složeniny vlastní a nevlastní, iniciálová zkratka, zkratkové slovo, ustálená zkratka. → **8.** (str. 11–13), **9.** (str. 26–27) Ve cvičeních této kapitoly žáci pracují s novými jevy a při práci s textem si opakují učivo osvojené v přechozích kapitolách. Texty mají různou tematiku. ↔ **(D, Z)**

Kapitola Co už umíme ze slovotvorby (str. 42–43)

Tabulka shrnuje látku předchozích kapitol. *Hledání souvislostí* obsahuje otázky týkající se neverbální komunikace. ↔ **(PT – Osobnostní a sociální výchova)**

Kapitola Vybrané významné slovotvorné typy (str. 43–53)

Na začátku dávají autoři žákům opět na výběr, zda chtějí jen přijímat hotové informace, nebo zda je chtějí sami zjišťovat. ↔ **(PT – Osobnostní a sociální výchova)**

Podkapitoly:

Odvozování podstatných jmen

Odvozování přídavných jmen

Tvoření přídavných jmen a vybrané pravopisné problémy ← **6.** (str. 36–37)

Odvozování sloves

Podkapitoly mají podobnou strukturu. Za úkoly, díky kterým mohou žáci sami přijít na to, jak odvozování funguje, následuje tabulka se souhrnem teorie. Cvičení jsou doprovázena fotografiemi a ilustracemi a texty se zabývají různými tématy. ↔ **(D, Z)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 54–56)¹³

---

¹³ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Oddíl Tvarosloví

Kapitola *Co už umíme z tvarosloví* (str. 57–59)

Cvičení se zaměřují na určování mluvnických kategorií podstatných jmen, tvoření slovesných tvarů dle zadání, určování druhů zájem a číslovek nebo doplňovat i/í, y/ý v koncovkách. ← **6.** (str. 11–24), → **8.** (str. 35–41), **9.** (str. 30–47)

Kapitola *Skloňování zájmena jenž* (str. 59–61) ← 6. (str. 47)

Součástí kapitoly je tabulka se všemi tvary zájmena *jenž*. Ve cvičeních je úkolem doplňovat ho do textu, tvořit s ním věty a nahrazovat zájmeno *který* zájmenem *jenž*.

Kapitola *Co už víme o slovesech* (str. 61–62)

Žáci si v několika cvičeních zopakují určování mluvnických kategorií i tvoření slovesných tvarů dle zadání mluvnických kategorií.

Kapitola *Slovesný rod* (str. 62–65) → 9. (str. 45–48)

Za tabulkami s novým učivem následují cvičení. Úkoly se zaměřují na tvoření trpného rodu, trpného příčestí, vět v trpném rodě s použitím zvrtného slovesného tvaru, určování mluvnických kategorií. Jedním z textů je úryvek z textu *Býčí zápasy* Františka Nepila a postranní lišta odkazuje k osobnosti Ivana Olbrachta. ↔ **(LV, D, Z)**

Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*, které se týká hudebních skladatelů. Nachází se zde portréty významných autorů a úkolem je autory pojmenovat. ↔ **(HV)**

Kapitola *Příslovce, příslovečné spřežky, stupňování příslovcí* (str. 66–68)

Podkapitoly:

***Příslovce* → 9.** (str. 49–51)

***Příslopečné spřežky* → 9.** (str. 49–51)

Stupňování příslovcí

V několika tabulkách jsou shrnuty informace o příslovcích. Novým učivem jsou příslovečné spřežky. Cvičení jsou zaměřena na vyhledávání příslovcí v textu, tvoření vět s použitím zadaných slov a také mohou pomoci při uvědomění si rozdílu mezi příslovečnou spřežkou a slovním spojením například předložky a podstatného jména. Jedním z textů je úryvek z knihy Eduarda Petišky. ↔ **(LV, D)**

Kapitola *Další neohebné slovní druhy* (str. 69–72)

Kapitola je věnována předložkám, spojčkám, částicím a citoslovcím. Nově je představen pojem předložková vazba. Cvičení jsou zaměřena na rozpoznávání

jednotlivých slovních druhů a tvoření vět s jejich použitím. → 9. (str. 51–53) ↔ (Inf, Z, LV)
Otázky v *Hledání souvislostí* se týkají textu Karla Poláčka. ↔ (LV)

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 73)

Jedno ze cvičení se zaměřuje na práci s publicistickým textem, jehož tématem je reklama. Otázky k textu se kromě gramatických jevů týkají i samotné funkce reklamy.
↔ (PT – Mediální výchova)

Oddíl Skladba

Kapitola Druhy vět podle postoje mluvčího (str. 74–75)

← 6. (str. 99), → 9. (str. 56, 57)

Kapitola slouží k zopakování druhů vět. Informační tabulky jsou doplněny cvičeními. Pracuje se zde s textem o Kapverdských ostrovech. ↔ (Z)

Kapitola Věty dvojčlenné, jednočlenné a větné ekvivalenty (str. 76–78)

→ 8. (str. 50), 9. (str. 58).

Struktura kapitola je stejná jako v kapitole předchozí. Texty ve cvičeních se týkají různých oblastí. ↔ (Z, PŘ) Úkolem v *Hledání souvislostí* je tvořit dialogy dle zadání.
↔ (KSV)

Kapitola Co už víme o základních větných členech (str. 78–81)

Kapitola nabízí tabulky týkající se podmětu a přísudku. ← 6. (str. 68–70), → 9. (str. 68 – 70) V jednom z úkolů se nachází text Karla Čapka. Na postranní liště je také odstavec věnovaný této osobnosti. Další Čapkova díla mají žáci hledat na internetu. ↔ (LV, Inf)

Podkapitola Podmět

Novým pojmem je všeobecný podmět. Ve cvičeních mají žáci hledat podmět ve větě, nebo naopak doplňovat chybějící podmět do věty. Také zde najdeme jazykový rozbor úryvku z pohádky nebo báseň *Sněžěnka*. ↔ (LV)

Podkapitola Příisudek

Příisudek je představen podobným způsobem jako podmět. Tabulka připomíná druhy přísudku, konkrétně slovesný, jmenný se sponou. ← 6. (str. 68) a jmenný. → 9. (str. 70) Následuje práce s textem.

Kapitola Rozvíjející větné členy (str. 82–88) ← 6. (str. 71–78), → 9. (str. 72–74)

Na začátku se nachází seznam všech rozvíjejících větných členů a poté je každému z nich věnována barevná tabulka. Nově se žáci naučí rozpoznat příslovečné určení příčiny, účelu, podmínky a přípustky, přívlastek postupně rozvíjející a novým větným členem je

také doplněk. → 9. (str. 73–74) *Hledání souvislostí* je věnované osobnosti Charlese Darwina. ↔ (Př)

Kapitola *Přístavek* (str. 88–89)

Dalším novým větným členem je přístavek. Ve cvičeních se setkáváme s řadou známých osobností, míst a historických událostí. Nachází se zde portréty Václava II., A. Dvořáka, E. Zátopka, V. Havla. Postranní lišta odkazuje k Františku Křižíkovi. ↔ (LV, D, TV, Z, VKO, F)

Kapitola *Co už víme o větě* (str. 90–91)

Cvičení se zaměřují na hledání vět jednoduchých a souvětí, doplňování chybějících částí vět a vymyšlení vhodných souvětí podle grafů. ← 6. (str. 87), → 8. (str. 79, 82–83, 90, 92–95), 9. (str. 76, 85)

Kapitola *Druhy vedlejších vět* (str. 91–98) → 8. (str. 51–56), 9. (str. 76–79)

Představeny jsou tyto vedlejší věty: podmětná, předmětná, příslovečná, přívlastková, doplňková a přísudková. Na začátku kapitoly se nachází tabulka se seznamem všech druhů vět. Každý z nich je potom podrobněji vysvětlen. Na procvičení nového učiva se zaměřuje řada úkolů. V jednom ze cvičení je zmínka o Leonardu da Vinci, jehož fotografie je také na postranní liště. ↔ (VV)

Kapitola *Co už víme ze skladby* (str. 98–100)

Kapitola nabízí různá cvičení. Žáci mají vytvářet grafy dle souvětí, nebo naopak dle grafů vymyšlet věty, nahrazovat větné členy vedlejšími větami a doplňovat chybějící čárky do textu. ← 6. (str. 90–92), → 8. (str. 51), 9. (str. 79–80) *Hledání souvislostí* se věnuje popisu renesanční budovy. ↔ (D, KSV)

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 101)¹⁴

Kapitola *Procvičování pravopisu i/y* (str. 102–106)

← 6. (str. 21, 28, 31, 33, 34, 40–41, 42, 44, 50, 59–62), → 8. (str. 35–41, 45, 49, 54), 9. (str. 8, 39, 93)

---

¹⁴ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Podkapitoly:

Vyjmenovaná slova

Psaní i/y v koncovkách podstatných jmen

Psaní i/y v koncovkách přídavných jmen

Shoda přísudku s podmětem

Jedná se o kapitolu skládající se z cvičení různého typu. Hned v úvodu se nachází báseň Jiřího Žáčka *Každý mluví tak, jak umí*. ↔ **(LV)** Kromě práce s textem jsou zde i doplňovací cvičení, jazykové rozbory, korektury atp.

Kapitola *Psaní velkých písmen ve vlastních jménech a názvech* (str. 107–109)

← **6.** (str. 17–19), → **9.** (str. 95–98)

Za tabulkou, která shrnuje zásady psaní velkých počátečních písmen, následují cvičení zaměřená především na doplňování chybějícího písmene.

Hledání souvislostí se týká také pravopisu vlastních jmen a názvů. Jedním z úkolů je vytvořit plán města s vtipnými názvy ulic. ↔ **(VV, KSV)**

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 110)¹⁵

Komunikační a slohová část

Kapitola *Popis* (str. 111–116)

Podkapitoly:

Popis předmětu

Popis uměleckého díla

Popis pracovního postupu ← **6.** (str. 125–127), → **9.** (str. 115–117)

Nově se žáci seznamují s popisem předmětu. Je zde osnova, které se mohou při psaní držet. Následuje popis uměleckého díla a popis pracovního postupu. Za souhrnnou tabulkou vždy následuje několik úkolů. Text je doplněn fotografiemi. Postranní lišta odkazuje k odborným názvům. ↔ **(JV, D)**

Kapitola *Charakteristika* (str. 117–120)

→ **8.** (str. 109–114), **9.** (str. 125–128)

Kapitola nabízí osnovu a informace o výběru vhodných jazykových prostředků. Úkolem na postranní liště je vyhledat ve *Slovníku cizích slov* význam slova lyrika. ↔ **(LV, JV)**

---

¹⁵ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Kapitola Líčení → 8. (str. 119–124), → 9. (str. 120–124)

Podkapitoly:

Líčení krajiny

Úvodní tabulka představuje žákům, co je to líčení. Následně je pozornost věnována líčení krajiny. Jeden z textů se zabývá změnami v krajině. ↔ **(PT-Environmentální výchova)**

Kapitola Výtah (str. 125–126) ← 6. (str. 127–128), → 8. (str. 116–119)

Za charakteristikou toho útvaru následují cvičení zaměřená na práci s různými texty. Důraz je kladen na citování zdrojů. ↔ **(Z, D, PT – Environmentální výchova)**

Kapitola Žádost (str. 127) ↔ **(VKO)**

Kapitola obsahuje struktura žádosti a několik příkladů.

Kapitola Životopis (str. 128–131) → 9. (str. 114) ↔ **(VKO)**

Na začátku se nachází obecné údaje o životopisu a také konkrétní příklad. V úkolech mají žáci pracovat například s životopisy známých osobností. ↔ **(Inf, HV, TV)**

Kapitola Vypravování (str. 131–137) ← 6. (str. 130–138), → 9. (str. 128–131)

Kapitola nabízí opakování a prohloubení znalostí o vypravování. Jedním z úkolů je zdramatizovat část hry J. K. Tyla *Strakonický dudák*. Dále se pracuje s hudební nahrávkou, ke které mají žáci napsat osnovu a poté dle své osnovy příběh převyprávět. Nachází se zde úryvky jedna z Ezopových bajek a také úryvek z knihy *Tajný deník Adriana Molea* Sue Townsendové. ↔ **(LV)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 138–139)

Učebnice je zakončena dvojstranou souhrnných úloh. Jeden z textů se zabývá problematikou dezinformací. ↔ **(PT-Mediální výchova)**

2.1.3 Učebnice pro 8. ročník

Jazyková výchova

Kapitola Opakování ze 7. ročníku

Oddíl Obohacování slovní zásoby

Kapitola Co už víme o slovní zásobě (str. 9–10)

← 7. (str. 31–56), → 9. (str. 13–15)

V úvodu kapitoly se pracuje s textem Jana Wericha *Chvála češtiny*. ↔ **(LV, PT – Multikulturní výchova)** Žáci např. tvoří synonyma a antonyma ← 7. (str. 20–22), → 9.

(str. 15–18), hledají sousloví, citově zbarvená slova a slova nespisovná. ← 6. (str. 102–103), 7. (str. 23–24) V dalším cvičení se mají žáci zamyslet nad významem slova *řeč* a rozhodnout, zda jde o slovo mnohoznačné, nebo homonymum a své rozhodnutí zkontrolovat pomocí SSČ. ← 7. (str. 12–15, 20–22), 9. (str. 15–18)

Na postranní listě se nachází portrét Jana Wericha a doplňující otázky týkající se této osobnosti. ↔ (LV)

V dalších cvičeních se pracuje s pojmy historismus, archaismus a neologismus. ← 7. (str. 29), → 9. (str. 14) Texty se věnují různým tématům. ↔ (VKO, PT-Osobnostní a sociální výchova)

Kapitola *Způsoby obohacování slovní zásoby a tvoření slov* (str. 11–13)

Kapitola obsahuje jak souhrnné tabulky, tak cvičení. Na postranní listě se autoři žáků ptají, kdo je autorem neologismu *robot*. ↔ (LV)

Kromě opakování způsobů obohacování slovní zásoby a pojmů jako slovotvorný základ, slovotvorný prostředek a hláskové změny, se zde setkáme také se slovotvorným rozborem. ← 7. (str. 34–37), → 9. (str. 24–27)

Kapitola *Slova přejatá: pravopis, výslovnost* (str. 14–19)

Podkapitoly:

Pravopis přejatých slov

Výslovnost přejatých slov

V rámci prvního úkolu má být zopakován rozdíl mezi slovem přejatým a slovem cizím. → 9. (str. 22) Pravopisu slov přejatých jsou věnované tři barevné tabulky a další se věnuje výslovnosti.

S přejatými slovy se pracuje v několika cvičeních. Tématy jsou šikana, návykové látky a práce hasičů. ↔ (VKO, VKZ, PT - Osobnostní a sociální výchova) Podobnou problematikou se zabývá i *Hledání souvislostí*.

Při nejasnostech u některých cvičení autoři odkazují k SSČ. Jedno cvičení je navíc přímo zaměřeno na práci s *Českým národním korpusem*.

Některé úkoly nabízí i přesah do oblasti stylistiky, např. když mají žáci vytvořit informační leták pro oběti a svědky šikany. ↔ (KSV, VKO)

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 20)

Součástí poslední strany kapitoly je např. práce s textem Jiřího Žáčka. ↔ (LV)

Oddíl Tvarosloví

Kapitola Skloňování obecných jmen přejatých a cizích vlastních jmen (str. 21–25)

V úvodu se nachází fotografie Národního muzea. Žáci mají poznat, o kterou budovu jde. ↔ **(Z, VKO)** Barevné tabulky obsahují informace o skloňování obecných i vlastních jmen cizího původu. Následuje řada cvičení, z nichž některá spočívají v práci s texty. Jeden z nich se věnuje období starověkého Egypta. ↔ **(D)**

Kapitola Užití cizích vlastních jmen v textu (str. 25–28)

Texty této kapitoly se zabývají např. významnými historickými osobnostmi, zeměpisnými i dějepisnými tématy. ↔ **(D, Z, HV, F, PŘ)** Na poslední straně se nachází jazykový rozbor.

Kapitola Slovesný vid (str. 29–33) → 9. (str. 46–47)

Nové učivo je představeno na úvodním textu. Souhrn teorie je poté uveden v barevných tabulkách. Také postranní lišta obsahuje informace, které mohou žákům pomoci při určování slovesného vidu. Následují cvičení zaměřená na určování vidu a mluvnických kategorií slovesa. ← **6.** (str. 55–62), **7.** (str. 61–65), → **9.** (str. 44–48)

V jednom z úkolů mají žáci dokončit příběh. ↔ **(KSV)** Postranní lišta se věnuje osobnosti Jana Amose Komenského. ↔ **(LV, D)** Dále upozorňuje na to, že v některých případech píšeme zájmena *Ty* a *Vy* s velkým počátečním písmene. ↔ **(KSV)**

Hledání souvislostí se zabývá sbírkami Národního muzea. Dále má každý žák vyprávět o muzeu, které navštívil. ↔ **(Z, KSV)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 34)

Cvičení spočívají v práci s textem. Úkolem je např. udělat výpisky. ↔ **(KSV)**

Oddíl Pravopis

Kapitola Pravopis -i/-í, y/ý v koncovkách (str. 35–41)

← **6.** (str. 21, 28, 31, 33, 34, 40–41, 42, 44, 50, 59 – 62), **7.** (str. 57–59, 75, 80, 103–106), → **9.** (str. 8, 39, 93)

Cvičení jsou zaměřená na doplňování písmen do textu, tvoření tvarů slov dle mluvnických kategorií nebo tvoření vět s použitím zadaných slov.

Postranní lišta se věnuje různým tématům. Najdeme zde zmínku o Charliem Chaplinovi nebo Albertu Einsteinovi. Texty obsahují citáty známých osobností a fakta o bájných postavách. Postranní lišty odkazují např. k Isaacu Newtonovi a řeckým filozofům. ↔ **(LV, D, F, PŘ)**

V jednom z úkolů se žáci setkávají s autory Arnoštem Lustigem a Jiřím Ortenem. Těmto osobnostem je také věnovaná postranní lišta. ↔ **(LV, D)**

Hledání souvislostí se týká Nobelovy ceny. Žáci se seznamují s dalším významným autorem – Jaroslavem Seifertem. O našem dalším nositeli Nobelovy ceny, Jaroslavu Heyrovském, se zmiňuje odstavec na postranní liště. ↔ **(LV, VKO, Ch)**

Kapitola Předpony s-, z-, vz- a předložky s/se, z/se (str. 42–45)

Kapitola je uvedena tabulkou s teoretickými poučkami o předponách s-, t-, vz-. → **9.** (str. 92) Následují cvičení. Text určený k jazykovému rozboru se týká studentské olympiády. Postranní lišta obsahuje informace o tradici olympijských her. ↔ **(D, TV)**

Další tabulka se věnuje předložkám s/se, z/ze. ← **7.** (str. 69), → **9.** (str. 51–52) Teorii si žáci procvičí v následujících úkolech. Jeden úkol se zaměřuje na práci s PČP. Na postranní liště se autoři ptají, jak se počítá aritmetický průměr. ↔ **(M)**

Kapitola Skupiny bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně (str. 46–48) → 9. (str. 50, 92, 94)

Kapitolu uvádí informační tabulka. Prostor je zde věnován i skloňování zájmena *já*. ← **6.** (str. 44–45), → **9.** (str. 98) Postranní lišta nabízí informace o Jaromíru Nohavicovi. ↔ **(HV)**

Úkoly spočívají zpravidla v doplňování písmen nebo celých slov do textu. Na postranní liště najdeme úkol z oblasti matematiky. Úkolem je spočítat objem kvádru a načrtnout ho. ↔ **(M)** *Hledání souvislostí* se zabývá charitou a humanitární pomocí. ↔ **(VKZ, VKO, PT – Osobnostní a sociální výchova)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 49)¹⁶

Oddíl Skladba

Kapitola Co už umíme ze skladby (str. 50–56)

Podkapitola Věta jednoduchá a souvětí

← **6.** (str. 79–86), **7.** (str. 76–77), → **9.** (str. 58–61)

Za tabulkou s definicí věty jednoduché se nachází řada cvičení. Postranní lišta se zabývá tématem zdravé výživy a také kulturou, na kterou se zaměřuje i jeden z textů. ↔ **(VKZ, VKO)** Dále se pracuje s texty Williama Saroyana a Oty Pavla. ↔ **(LV)**

Podkapitola Druhy vedlejších vět ← 7. (str. 91–101), → **9.** (str. 77–79)

V jedné z tabulek se nachází seznam spojovacích výrazů, kterými bývají vedlejší věty spojeny s větou hlavní. V další tabulce najdeme příklady všech druhů vedlejších vět.

---

¹⁶ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Cvičení jsou různého typu. Texty se zabývají např. tématy Bermudský trojúhelník a období vlády Josefa II. ↔ **(D, Z)** *Hledání souvislostí* na konci kapitoly se zaměřuje na období vlády Marie Terezie. ↔ **(D)**

Kapitola Významové poměry mezi souřadně spojenými hlavními větami

(str. 56–71) → 9. (str. 79–83)

Autoři zde nepředkládají hotová fakta, ale čtenář má na pravidla a zásady přijít sám pomocí prvního cvičení. Výsledky bádání poté mohou být ověřeny na následujících stranách, které obsahují shrnutí teorie. Každému poměru je věnována samostatná tabulka.

Následuje řada cvičení. Některá jsou zaměřená na práci s textem. Jedním z nich je Ezopova bajka *Dva kohouti*. V textu z knihy *Slepičí polévka pro duši teenagera* najdeme zmínku o Gándhím. Této osobnosti je také věnován prostor na postranní liště. ↔ **(LV, VKO)**

V dalších cvičeních je úkolem dokončovat věty a spojovat věty jednoduché v souvětí. Dále se pracuje s citáty slavných osobností, například T. G. Masaryka. Jeho portrét je součástí postranní lišty. ↔ **(D, VKO, PT–Výchova demokratického občana)** Jedním z textů je úryvek z učebnice přírodopisu, který popisuje správný postup při umělém dýchání. ↔ **(Př, VKO)** I další texty se zabývají tématy z oblasti přírodních věd, např. viry nebo atomy. Otázky z oblasti chemie nabízí postranní lišta. ↔ **(Př, F, Ch)**

V jednom z úkolů mají žáci přestylizovat souvětí tak, aby poměr mezi větami odpovídal zadání. ↔ **(KSV)**

Kapitola Významové poměry mezi větnými členy a vedlejšími větami

→ 9. (str. 79–83)

Hned pod úvodním textem je umístěna tabulka s přehledem všech poměrů mezi několikanásobnými větnými členy. Další tabulka se věnuje souřadnému spojení vedlejších vět stejného druhu. Novou teorii žáci opět aplikují v několika následujících úkolech.

Pracuje se např. s úryvkem z knihy Stanislava Rudolfa, s textem o setkání s pumou a s textem zabývajícím se problematikou internetového pirátství. Stejnému tématu se věnuje i *Hledání souvislostí*. Postranní lišty odkazují k převodům jednotek a k chemickým prvkům. ↔ **(LV, Př, Z, Inf, PT – Mediální výchova, M, Ch)**

Kapitola *Souvětí souřadné a podřadné* (str. 78–85) → 9. (str. 76–77)

Za tabulkou s teoretickými poučkami následují cvičení. Úkolem je např. vytvářet grafy souvětí nebo zkontrolovat, zda jsou uvedené grafy souvětí správně, případně je opravit. ← 6. (str. 87–88), 7. (str. 99–100), → 9. (str. 76, 85)

Pracuje se zde s textem Františka Nepila. Portrét autora a slova, která o něm řekl Miroslav Horníček, najdeme na postranní liště. ↔ (LV) Kapitola dále obsahuje otázky týkající se divadel. ↔ (VKO)

Jedno ze cvičení je založené na práci s *Ústavou České republiky*. Postranní lišta se také věnuje tomuto tématu. ↔ (VKO) S autentickým textem pracují žáci také v předposledním cvičení této kapitoly. Jedná se o příbalový leták analgetik. ↔ (VKZ)

Kapitola *Spojovací výrazy v souvětí, interpunkce v souvětí* (str. 85–92)

Na začátku se nachází barevná tabulka, která obsahuje informace o spojovacích výrazech. ← 6. (str. 89–90) Kromě doplňovacích cvičení a cvičení zaměřených na práci s textem, zde najdeme také osmisměrku a cvičení s tiskařským šotkem.

Dále je zde prostor věnován psaní čárek v souvětích. ← 6. (str. 90–92), → 9. (str. 80) Několik následujících úkolů je potom zaměřených na procvičení nové látky. Texty jsou různorodé. ↔ (Z, Ch) Žáci si zde také zopakují tvoření souvětí dle grafů.

Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*. Tématem jsou návykové látky. ↔ (VKZ)

Kapitola *Jazykové rozbory, složitější souvětí* (str. 92–96)

Za souhrnem teorie následují úkoly. Všechny jsou založené na práci s textem. Jedná se o texty z různých oblastí. ↔ (VKZ, Z, HV, PT – **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech**)

Najdeme zde například úryvek z díla Václava Havla. Jeho portrét a stručné informace o něm se nachází na postranní liště, stejně jako další dva úkoly, které se týkají této významné osobnosti. ↔ (LV, D, VKO) Úkoly nejsou zaměřené jen na syntax. Žáci si zopakují také např. vědomosti z oblasti tvarosloví.

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 97)¹⁷

---

¹⁷ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Oddíl *Obecné výklady o jazyce*

Kapitola *Slovanské jazyky* (str. 98–100)

Kapitola se zaměřuje na rozdělení a vývoj slovanských jazyků. ← 6. (str. 102), → 9. (str. 106–108) ↔ (D) Pro lepší představu jsou všechny indoevropské jazyky znázorněny jako pomyslné větve stromu. Žákům může také pomoci časová osa, na které je zachycen vývoj našeho jazyka.

Kapitola *Útvary českého jazyka a jazyková kultura* (str. 101–106)

Několik tabulek nabízí informace k jazykovým vrstvám. ← 6. (str. 102–103), → 9. (str. 107–108) Jeden odstavec je věnován nářečím. Kde se které nářečí vyskytuje, je znázorněno na mapě. ← 6. (str. 103) Cvičení jsou zaměřená na práci s textem. Jedním z nich je např. báseň Jiřího Suchého, kterou mají žáci převést do spisovné češtiny. ↔ (LV, KSV)

V posledním cvičení se pracuje s úryvky z novin a časopisů. Úkolem je opět opravit chyby nebo nevhodná vyjádření a nahradit je vhodnými. ↔ (KSV)

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 107)

Jedno ze cvičení se zaměřuje na mluvený jazyk. Jedná se o rozhovor dvou lidí. Žáci v něm hledají typické rysy mluvené češtiny. ↔ (KSV)

Komunikační a slohová výchova

Kapitola *Úvod k výuce slohu* (str. 108)

První barevná tabulka je věnována obecným informacím o slohu. Je zde například vysvětleno, co je to stylistika. ← 6. (str. 108), → 9. (str. 113) Dále jsou zde představeny jednotlivé jazykové styly. → 9. (str. 142–143)

Kapitola *Co už umíme ze slohu* (str. 108–109)

Kapitola se okrajově zabývá životopisem ← 7. (str. 128–130), → 9. (str. 114), zprávou, oznámením ← 6. (str. 112) a e-mailem. ← 6. (str. 117–118)

Kapitola *Charakteristika literární postavy* (str. 109–114)

← 7. (str. 117–120), → 9. (str. 125–128)

Kapitola je uvedena úryvkem z díla Zdeňka Jirotky *Saturnin*. ↔ (LV) I další úkoly jsou opět zaměřeny na práci s textem. Žáci určují, zda se jedná o charakteristiku přímou, nebo nepřímou, opravují chyby, vysvětlují význam slovních spojení, tvoří osnovu, doplňují chybějící slova nebo převypravují příběh. Pracuje se s úryvkem jedné z povídek Václava Čtvrťky, s texty z Tolkienova *Hobita*, Werichova *Fimfára* nebo Saint-Exupéryho

Malého prince. ↔ **(LV)** Na postranní liště se nachází portrét Václava Čtvrtka a Edith Piaf.
↔ **(HV)**

Kapitola Odborný text a jeho tvorba (str. 115–119)

Na začátku najdeme charakteristiku odborného funkčního stylu a pozornost je věnována výkladu. → **9.** (str. 113–115) Na postranní liště se nachází definice pojmů invence, kompozice a stylizace.

Další souhrn teorie nabízí informace o osnově, výpiskách a výtahu. ← **7.** (str. 125–126) Zde se žáci navíc dozvídají o existenci metody I.N.S.E.R.T. Následně mají vytvořit osnovu pro lepší orientaci a dále mají dle metody I.N.S.E.R.T. vypsát to nejdůležitější.

Text i následující strana s fotografiemi odkazují k památkám zapsaným na seznamu UNESCO. ↔ **(Z, VKO, PT – Multikulturní výchova)**

Kapitola Líčení (str. 119–124) ← 7. (str. 120–124), → 9. (str. 120–125)

Nachází se zde definice líčení a dále seznam několika jazykových prostředků, se kterými se u líčení můžeme setkat (metafora, metonymie, přirovnání atp.). ← **7.** (str. 12–14), → **9.** (str. 14, 121) Novými jazykovými prostředky jsou epiteton a apostrofa. → **9.** (str. 121) Ve cvičeních se pracuje s úryvkem z cestopisu Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda.
↔ **(LV, Z)**

Dále zde najdeme báseň Jiřího Suchého, kterou si žáci poslechnou a poté podle ní napíší líčení. Fotografie Jiřího Suchého je umístěna na postranní liště. ↔ **(LV)**

Jeden z úkolů nabízí úryvek z díla Františka Nepila. Na postranní liště dále najdeme fotografie Jana Zrzavého a Františka Halase, jehož text je také součástí jednoho z úkolů. Janu Zrzavému je věnován odstavec *Hledání souvislostí*. Žáci mají o této osobnosti zjistit více informací na internetu. ↔ **(LV, Inf)**

Kapitola Úvaha (str. 125–129) → 9. (str. 131–135)

Za definicí následují úkoly. Součástí této kapitoly jsou úryvky z děl Karla Čapka, Františka Nepila, Stanislava Rudolfa nebo Ludvíka Aškenazyho. Pracovat lze také s hudební nahrávkou, konkrétně s písní Marka Ebena. ↔ **(LV, HV)**

Kapitola Výtah (str. 129–133) ← 7. (str. 125–126)

Při psaní výtahu je kladen důraz na citace zdrojů informací. ↔ **(Inf)**

Texty, se kterými se zde pracuje, se týkají různých témat – ochrany obyvatelstva v případě ohrožení, vlastností chemických prvků, jezdeckví a globálních problémů.
↔ **(VKZ, VKO, Ch, PŘ, PT – Výchova k myšlení v evropských a globálních**

souvislostech, environmentální výchova, F) Úkolem je také např. objasnit významy cizích slov. ↔ **(JV)** Postranní lišta odkazuje k rčením a příslovím. ↔ **(JV)**

Hledání souvislostí se věnuje problematice přelidnění. ↔ **(PT – Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech)**

Kapitola *Souhrnné poučení o slohu* (str. 133–140)

V úkolech se pracuje s texty Ivy Procházkové, Františka Nepila, Miroslava Horníčka, Viktora Dyka, Aleny Santarové a Jaroslavy Hlavsové. ↔ **(LV)** Následují cvičení, která se zaměřují na zopakování dosud probraných slohových útvarů.

2.1.4 Učebnice pro 9. ročník

Jazyková výchova

Kapitola *Opakování učiva 8. ročníku* (str. 6–9)

Oddíl *Slovní zásoba a význam slova*

Kapitola *Slovo a sousloví, věcný význam slov* (str. 10–12)

Úvodní kapitola se zabývá pojmy slovo, slovní spojení, věcný a mluvnický význam slova, slovo nadřazené, podřazené a souřadné. ← 6. (str. 11–12, 15), 7. (str. 9–11, 15–19) Nachází se zde odkaz na etymologický slovník, se kterým mají žáci pracovat. Postranní lišta se věnuje názvům řek. ↔ **(Z)**

Kapitola *Slovní zásoba a její obohacování* (str. 13–15)

← 7. (str. 31–53), 8. (str. 11–13)

Kromě opakování způsobů obohacování slovní zásoby jsou zde také znovu definovány pojmy metafora, metonymie, archaismus, historismus a neologismus. ← 7. (str. 12–14, 29–30), 8. (str. 120)

Kapitola *Významové vztahy mezi slovy* (str. 15–18)

V této kapitole se pracuje s pojmy synonymum, antonymum a homonymum. ← 7. (str. 20–22) Text, se kterým mají žáci pracovat, se týká žraloků. ↔ **(Př)** Úkolem je uvést synonyma zvýrazněných slov nebo vyhledat význam cizích slov ve *SSČ*. Práci s touto příručkou si žáci procvičí i v několika dalších cvičeních. V rámci opakování se vrátí také k rčením ← 7. (str. 18–19), souslovím a slovům mnohoznačným. ← 7. (str. 12–14) Úkoly se nezaměřují jen na procvičení látky jazykové, ale věnují se také například stylistice. ↔ **(KSV)**

Kapitola Vrstvy ve slovní zásobě (str. 18–23)

Teoretické poučky jsou doprovázeny úkoly, ve kterých si žáci zopakují např. práci s jazykovými příručkami. ← 6. (str. 30, 63) Jsou zde seznámeni s druhy slovníků. Jeden z úkolů spočívá i v práci s překladovým slovníkem. ↔ **(cizí jazyk)**

Dále se kapitola věnuje spisovnému a nespisovnému jazyku. V následujících úkolech žáci rozřazují slova do příslušné vrstvy a v textu hledají slova hovorová. ← 6. (str. 102–104), 8. (str. 101–106)

Na další straně najdeme barevnou tabulku věnovanou rozvrstvení slovní zásoby podle původu. Jsou zde vysvětleny pojmy slovo domácí, slovo zdomácnělé, slovo přejaté, slovo cizí. ← 7. (str. 31), 8. (str. 14–19) Následuje několik cvičení.

Oddíl Nauka o tvoření slov

Kapitola Stavba slova (str. 24–26)

Prostor je věnován rozdílům mezi stavbou slova a tvořením slova. ← 7. (str. 34, 36–37), 8. (str. 6, 13)

Kapitola Tvoření nových slov (str. 26–28) ← 7. (str. 34–42), 8. (str. 11–13)

Úryvek z textu *Diogenes v sudu* slouží k procvičení znalostí z oblasti obohacování slovní zásoby. ↔ **(LV)**

Kromě úkolů vztahujících se k tomuto textu zde najdeme řadu dalších cvičení, ve kterých mají žáci třídit slova do skupin dle způsobu jejich vzniku, rozhodnout, kterým slovotvorným prostředkem bylo slovo utvořeno, nebo vysvětlit zkratky. ← 7. (str. 37–42), 8. (str. 11–13) Poslední odstavec přibližuje vývojové tendence ve slovní zásobě a tvoření slov.

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 29)¹⁸

Oddíl Tvarosloví

Kapitola Opakujeme si: slovní druhy, slova ohebná a neohebná (str. 30–31)

Dvojstrana obsahuje cvičení zaměřená na určování slovních druhů. Na postranních lištách najdeme otázky z různých oblastí. ↔ **(VKZ, D, PŘ)**

Kapitola Podstatná jména (str. 32–36) ← 6. (str. 11–31)

Ve třech barevných tabulkách najdeme přehled druhů podstatných jmen a mluvnických kategorií. Úkoly se zaměřují jak na práci s textem, tak na doplňování písmen do slov nebo dělení slov na pomnožná, látková a hromadná. ← 6. (str. 15–16)

---

¹⁸ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Dále je úkolem vyhledat v textu podstatná jména konkrétní a abstraktní, vypsát slova cizího původu, najít vlastní jména, ← 6. (str. 13–14) doplnit malé, nebo velké počáteční písmeno. ← 7. (str. 107–109) Kapitola je zakončena jazykovým rozborem, jehož součástí jsou i úkoly syntaktické povahy. ↔ **(Z, D)**

Kapitola *Přídavná jména – druhy, stupňování, mluvnické významy* (str. 37–40)

Na začátku se nachází přehled druhů, mluvnických kategorií a stupňování přídavných jmen. ← 6. (str. 32–42), 8. (str. 47)

Úkoly se zaměřují na práci s textem, na doplňování písmen do slov, opravování chyb, tvoření tvaru slova dle zadání. Dále se pracuje s písní Marka Ebena. ↔ **(HV, D)**

Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí*. Otázky a úkoly se zabývají cizími jazyky. ↔ **(cizí jazyk)**

Kapitola *Zájmena a číslovky – druhy, skloňování* (str. 40–44)

Tabulky obsahují poučky k druhům a skloňování zájmen ← 6. (str. 43–51), 7. (str. 59–61) a číslovek ← 6. (str. 52–54). Následuje několik cvičení. Jeden z textů přináší informace o tísňové lince, další je úryvkem z knihy Dicka Francise. ↔ **(VKO, VKZ, LV)**

Kapitola *Slovesa a jejich mluvnické významy, tvary slovesa být, přechodníky* (str. 44–48)

Novou látkou této kapitoly jsou přechodníky. Kromě tabulky s postupem tvoření přechodníku minulého i přítomného najdeme informace o tomto jazykovém jevu také v úvodním textu, který si mají žáci přečíst a vypracovat zápis do sešitu. ↔ **(KSV)**

Dochází k opakování mluvnických kategorií sloves. ← 6. (str. 55–62), 7. (str. 61–64) Samostatná tabulka je potom věnovaná slovesným třídám a jejich vzorům. ← 8. (str. 29–34) Následují cvičení obsahující texty s různou tematikou. ↔ **(D, Z)**

Poslední barevná tabulka představuje druhy sloves a dělení sloves na plnovýznamová a neplnovýznamová a dále na modální, fázová, pomocná a sponová. ← 6. (str. 82)

Kapitola *Příslovce* (str. 49–51) ← 6. (str. 89), 7. (str. 66–68)

Několik cvičení se soustřeďuje na zopakování učiva známého z předešlých ročníků. S příslovci se pracuje v textu o omrzlinách. ↔ **(VKZ)**

Kapitola *Předložky a spojky* (str. 51–53)

Úkoly se zaměřují na opakování předložek ← 7. (str. 69–70) a spojek ← 6. (str. 89), 7. (str. 70–72), 8. (str. 58–60) Oběma slovním druhům je věnována informační tabulka. Následují cvičení. Pracuje se zde s textem o nebezpečí užívání alkoholu u dětí. ↔ **(VKZ)**

Hledání souvislostí se týká první pomoci. ↔ (VKZ)

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 55)¹⁹

Oddíl Skladba

Kapitola Stavba věty a souvětí (str. 56–63)

Podkapitola Věty podle postoje mluvčího ← 7. (str. 74–75)

Podkapitola Věty dvojčlenné a jednočlenné, větné ekvivalenty ← 7. (str. 76–77)

Kromě druhů vět je prostor věnován také výpovědím. ← 7. (str. 76) V úkolech této kapitoly žáci určují, o který typ věty jde, a tvoří z vět jednočlenných a z větných ekvivalentů věty dvojčlenné. ↔ (Př, LV)

Barevná tabulka shrnuje také základní informace o větě jednoduché a souvětí. ← 6. (str. 79, 84), 7. (str. 90–91), 8. (50–51) Ty mají žáci rozlišovat v několika dalších cvičeních. Kromě úkolů zaměřených na syntax zde najdeme také doplňovací cvičení k procvičení pravopisu. Texty mají různou tematiku. ↔ (VKZ, LV)

Kapitola Tvoření věty a souvětí aneb Jiný úhel pohledu (str. 63–65)

Zde jsou představeny termíny jako plnovýznamové sloveso, valence nebo valenční stavba. Je vysvětleno, že slovesa mohou být jednovalenční, dvojvalenční, trojvalenční nebo nevalenční. *Úkol pro chytré hlavy* se zaměřuje na zopakování větných členů a na jejich významy v daných větách. ← 6. (str. 71–78), 7. (str. 78–89)

Kapitola Mluvnický zápor (str. 65–67)

Pojmy mluvnický a slovní zápor jsou zde vysvětleny a znázorněny na příkladech. Následuje několik cvičení, ve kterých mají žáci aplikovat nové poznatky. Úvodní text je z oblasti psychologie. V rámci úkolů se pracuje s citáty významných osobností, např. Voltaira a Pascala. ↔ (VKZ, HV, Z)

Kapitola Skladební dvojice (str. 68–74) ← 6. (str. 68–70), 7. (78–81)

Tabulky nabízí souhrn informací o základní skladební dvojici a najdeme zde definice pojmů shoda, řízenost a přimykání. Úkoly této kapitoly se zaměřují na určování skladebních vztahů, např. v textu z oblasti zeměpisu. ↔ (Z)

Samostatná tabulka je věnována přísudku a jednotlivým jeho druhům. ← 6. (str. 68), 7. (str. 81) Pravopis si žáci zopakují v textu o Matterhornu. ↔ (Z)

---

¹⁹ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Další tabulka obsahuje informace o přívlastku. ← 6. (str. 71–72), 7. (str. 84–86) Novými pojmy jsou přívlastek volný a těsný. V následujících cvičeních žáci určují druh přívlastku, vymýšlí vhodný přívlastek k podstatnému jménu a zopakují si znalosti týkající se interpunkce. ← 6. (str. 90–92), 8. (str. 85–92) Jeden odstavec je věnován také doplňku. ← 7. (str. 86–87) S tím žáci pracují v dalších několika cvičeních, např. v pověsti o milotických čápech. ↔ (LV, D)

Kapitola *Věta hlavní a věta vedlejší, řídicí a závislá* (str. 74–76)

← 6. (str. 86), 7. (str. 90–91), 8. (str. 51)

V rámci několika úkolů dochází k opakování již známého učiva. Některá ze cvičení spočívají v práci s textem, v některých je úkolem doplnit souvětí tak, aby odpovídalo schématu atp. ← 6. (str. 87–88), 7. (str. 90–91), 8. (str. 79, 82–83, 92–96) ↔ (Př)

Jeden z textů informuje o nejmenší známé rybě, další se zabývá dětskými právy. Na postranní liště najdeme podnět k diskuzi na téma zdravá strava. ↔ (Př, VKZ)

Kapitola *Souvětí souřadné a podřadné, druhy vedlejších vět* (str. 76–79)

Za úvodním textem o Golfském proudu se nachází celá strana obsahující informace o souvětí ← 8. (str. 78–85) a o druzích vedlejších vět. ← 7. (str. 91–98), 8. (str. 51–56)

V úkolech této kapitoly žáci určují druhy vedlejších vět a doplňují chybějící části souvětí. Pracují zde, mimo jiné, s úryvkem z díla A. C. Doylea. Fotografie autora najdeme na postranní liště. ↔ (LV, Z)

Kapitola *Významové poměry mezi souřadně spojenými větnými členy a vedlejšími větami* (str. 79–83) ← 8. (str. 56–77)

Tabulku se seznamem poměrů mezi větami doplňují různorodá cvičení. V jednom z nich se pracuje s textem o plameňácích. ↔ (Př) *Hledání souvislostí* se v této kapitole zabývá problematikou životního prostředí. ↔ (PT – Environmentální výchova)

Kapitola *Složitá souvětí* (str. 83–85) ← 8. (str. 92–96)

Cvičení se zaměřují na opakování grafického znázornění souvětí. Jeden z textů se týká poruchy příjmu potravy. ↔ (VKZ)

Kapitola *Řeč přímá a nepřímá* (str. 85–86)

Jako úvodní text je zde použit úryvek z díla Karla Čapka *Válka s mloky*. Postranní lišta nabízí portrét autora a vyzývá žáky, aby si zopakovali, co všechno o něm vědí. ↔ (LV)

Dále mají žáci v textu hledat přímou řeč a uvozovací věty. V dalším cvičení mají věty pozměnit tak, aby v nich byla přímá řeč.

Kapitola *Samostatný větný člen, oslovení, vsuvka, věta neúplná* (str. 86–88)

Kapitola nabízí nové pojmy. V jednom z úkolů mají žáci vymyslet věty se samostatnými větnými členy a poté také dialog. ↔ **(KSV)**

Dále mají například tvořit věty se vsuvkami nebo v textu Miloslava Šimka a Jiřího Grossmanna najít věty neúplné, věty uvozovací, oslovení nebo vsuvky v textu. ↔ **(LV)**

Kapitola *Pořádek slov v české větě (slovosled)* (str. 89–91)

V barevné tabulce se nachází seznam činitelů trojího druhu, které ovlivňují pořadí slov v české větě. Ve cvičeních mají žáci pozorovat například to, jak se mění význam věty, když se mění pořadí slov, upravovat slovosled vět, věty rozšiřovat o další větné členy nebo doplňovat interpunkci do souvětí v textu z oblasti dějepisu. ↔ **(D)**

Hledání souvislostí žáky, mimo jiné, nabádá k tomu, aby se zamysleli nad tím, jaké problémy řešili v nedávné době, nebo co jim naopak udělalo radost. Pro lepší představu zde mají k dispozici myšlenkovou mapu, do které si vše mohou zapsat.

Následuje odstavec věnovaný vývojovým tendencím ve skladbě.

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 91)²⁰

Oddíl *Pravopis*

Kapitola *Opakujeme si pravopis* (str. 92–95)

Kapitola začíná dvojstranou plnou cvičení na doplňování i/y, cvičení zaměřená na vyhledávání chyb, tvoření vět nebo doplňování slov do textu.

Kapitola *Psaní vlastních jmen* (str. 95–98) ← 6. (str. 17–19), 7. (str. 107–110)

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 98)²¹

Oddíl *Zvuková stránka jazyka*

Kapitola *Hlásky a hláskové skupiny* (str. 99–102) ← 6. (str. 93–94)

Na začátku najdeme soustavu českých hlásek a žáci zde mají k dispozici přehlednou tabulku s dělením hlásek. Úkoly jsou rozmanité. Následuje barevná tabulka zabývající se výslovností. ← 6. (str. 94–97) Novými pojmy jsou ortoepie, logopedie a spodoba znělosti. V dalších cvičeních se pracuje se zvukovými nahrávkami a pozornost je věnována výslovnosti. ↔ **(LV)** Další barevná tabulka se zabývá přízvuku. ← 6. (str. 98)

---

²⁰ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

Kapitola Větný přízvuk, větná melodie (str. 102–104) ← 6. (str. 99–101)

Tabulky s teorií jsou doprovázeny úkoly. Texty se zabývají různými tématy. ↔ **(D)**
Součástí jednoho cvičení je zvuková nahrávka. *Hledání souvislostí* se zabývá problematikou třídění odpadů. ↔ **(PT – Environmentální výchova)**

Oddíl Obecné výklady o jazyce

Kapitola Projev mluvený a psaný, řeč, jazyk (str. 105–106)

Autoři zde žákům představují jednotlivé funkce řeči. Také se zde setkáme s dělením jazyků na přirozené a umělé. ← 6. (str. 102) Pracuje se s textem Františka Nepila. ↔ **(LV)**

V jednom z úkolů si mají žáci připomenout zásady telefonování a tyto zásady aplikovat při simulovaném rozhovoru. ↔ **(KSV)**

Kapitola Opakujeme si: slovanské jazyky, vývoj jazyka, útvary českého jazyka (str. 106–108) ← 6. (str. 102–104), 8. (str. 101–106)

Kapitola Jazykověda a její disciplíny (str. 109) ← 6. (str. 105–107)

Kapitola Jazyková kultura (str. 109–111)

Tato kapitola žákům přibližuje pojmy kultura jazyka a kultura řeči. V barevné tabulce najdeme seznam zásad, kterými by se měl řídit každý mluvčí.

V několika textech žáci pozorují, zda došlo, nebo nedošlo k dodržení zásad. Jedním z textů je báseň Jiřího Žáčka. K této básni se váží další úkoly. Úkolem je např. dohledat informace o autorovi, napsat jeho životopis a najít ilustrace Adolfa Borna, které doplňují básnickou sbírku. ↔ **(LV, KSV, VV)** Poslední text se zabývá reklamou a její funkcí. ↔ **(PT – Mediální výchova)**

Kapitola Souhrnná cvičení (str. 112)

Sekce je zakončena souhrnnými cvičeními různého typu. V jednom z úkolů najdeme například text internetové komunikace několika lidí, ke kterému se váže několik dalších úkolů. ↔ **(KSV)**

Komunikační a slohová výchova

Kapitola Úvod do učiva slohu (str. 113)

Komunikační a slohová sekce začíná krátkým opakováním pojmů jako je stylistika a sloh. ← 6. (str. 108), 8. (str. 108)

Kapitola Výklad (str. 113–115) ← 8. (str. 115)

V rámci kapitoly dochází k zopakování základních rysů a charakteristických jazykových prostředků tohoto útvaru.

K textu o nosorožcích jsou připojeny úkoly. Žáci mají formulovat hlavní myšlenku, zaměřit se na použité jazykové prostředky a najít odborné výrazy. Jeden z úkolů je odkazuje na internetové stránky. Úkolem je na základě získaných informací vypracovat výklad a poté ho přednést. ↔ **(Př, Inf)** V rámci dalšího úkolu se má pracovat s textem z učebnice jiného předmětu. Úkol spočívá v sestavení osnovy, zhodnocení, zobecnění a vyhledání odborných názvů. ← **7.** (str. 12)

Následuje text věnující se problematice rasismu a xenofobie. Úkolem je sestavit osnovu. ↔ **(VKO, PT – Multikulturní výchova)**

Kapitola Popis (str. 115–125) ← **6.** (str. 118–126), **7.** (str. 111–116)

Podkapitoly:

Popis pracovního postupu

Popis uměleckého díla

Líčení/subjektivně zabarvený popis ← **7.** (str. 120–124), **8.** (str. 119–124)

Oběma druhům popisu je věnována barevná tabulka se shrnutím a následně několik úkolů zaměřených na práci s textem.

Kromě samotného psaní pracovního postupu jsou některé úkoly zaměřené také na porozumění textu a na zjišťování informací o autorech uměleckých děl. Jeden z textů popisuje Plzeňskou madonu. Další se týká fotografa Jana Saudka, o kterém mají žáci najít další informace a popsat jednu z jeho fotografií. ↔ **(F, PČ, VV)**

Část kapitoly se vrací také k líčení. Znovu jsou zde vysvětleny pojmy jako metafora, metonymie, personifikace atp. ← **7.** (str. 12), **8.** (str. 120)

Další cvičení je podle našeho názoru velmi zajímavé z pohledu návaznosti. Autoři v něm totiž odkazují na cvičení v předchozím dílu, kde měli žáci za úkol dokončit text Františka Nepila *O počasí*. (8., str. 123) Zde najdeme ukázkou některých žákovských prací a žáci mají uvést, které líčení je jim nejbližší, a jak by takový text napsali oni.

I následující úkoly se zaměřují na práci s texty. Žáci mají například vyjádřit svůj názor na daný text, porovnat texty, nebo se úryvkem inspirovat a napsat vlastní líčení. To je úkolem také v posledním cvičení, kde najdeme řadu témat, ze kterých si žáci mohou vybrat.

Kapitola Charakteristika (str. 125–128) ← **7.** (str. 117–120), **8.** (str. 109–114)

Kromě již známého učiva tato kapitola nabízí i nové pojmy, a sice charakteristika vnitřní a charakteristika vnější. Opět jsou zde uvedeny vhodné jazykové prostředky a osnova.

Následují cvičení. Nachází se zde typ cvičení, se kterým se žáci v této učebnicové řadě dosud nesetkali. Jde o metodu diamantu. Nejprve si mají žáci přečíst úryvek z díla Honoré de Balzaca. ↔ **(LV)** Poté mají charakterizovat vinaře Grandeta tak, aby vytvořili text složený ze sedmi řádků.

Kapitola Vypravování (str. 128–131) ← 6. (str. 130–138), 7. (str. 131–139)

Za úvodním textem najdeme barevný přehled všech důležitých informací o vypravování.

Následuje několik cvičení. Jedno z nich odkazuje k textu v čítance. Úkolem je přečíst si text a poté napsat vypravování podle toho, co si kuň přeje, jak si představuje svůj ideální život. ↔ **(LV, PŘ)**

Najdeme zde také námět na hodinu s knihou. Úkolem je převyprávět spolužákům kapitolu ze své oblíbené knihy. ↔ **(LV)** *Hledání souvislostí* se týká kronik. ↔ **(LV, D)**

Kapitola Úvaha (str. 131–135) ← 8. (str. 125–128)

Pro připomenutí jsou zde uvedeny základní informace o tomto útvaru a několik cvičení zaměřených na práci s textem. Postranní lišta odkazuje k jazykovému učivu, konkrétně k valenci sloves. ↔ **(JV)**

Poté, co žáci sestaví myšlenkovou mapu na téma mobilní telefon, mají diskutovat a napsat každý svou úvahu na téma *Mobilní telefon a já*. V dalších cvičeních mají reagovat na novinový článek nebo na citáty významných osobností. ↔ **(VKZ, PT – Mediální výchova)**

Kapitola Proslov (str. 135–136)

Charakteristické rysy a konkrétní příklad proslovu jsou hned na začátku kapitoly. Žáci mají za úkol připravit si vlastní proslov na vybrané téma. Pomoci jim může myšlenková mapa, kterou si vytvoří společně se spolužáky. ↔ **(PT – Osobnostní a sociální výchova)**

Kapitola Diskuse (str. 136–139)

Kapitola je uvedena internetovou diskusí o televizní talk show Marka Ebena. Jeho portrét najdeme na postranní liště. ↔ **(PT – Mediální výchova)**

Úkoly jsou rozmanité a všechny se zaměřují na rozvoj komunikační kompetence.

Kapitola je zakončena *Hledáním souvislostí* týkajících se volného času. Úkolem je vytvořit dotazník pro spolužáky a zjistit tak, jak kdo tráví volný čas. O výsledcích mají žáci dále diskutovat. ↔ **(VKZ)**

Kapitola *Fejeton* (str. 139–141)

Následující kapitolu uvozuje text Karla Čapka, na kterém se dají dobře ilustrovat základní rysy dalšího slohového útvaru, a to fejetonu. Karel Čapek je také vyobrazen na postranní liště. ↔ **(LV)** Dále zde najdeme fejeton Rudolfa Křesťana a Ivanky Deváté. Fotografie obou těchto osobností jsou také součástí postranní lišty. ↔ **(LV)**

Kapitola *Funkční styly* (str. 142–143)

Devátá kapitola přináší velké shrnutí všech funkčních stylů a žáci si tak mohou ujasnit, se kterými styly už se v minulosti setkali a co je pro ně typické.

Za tabulkou se shrnutím následuje několik cvičení, ve kterých si žáci ověří své znalosti z této oblasti. Jedním z úkolů je například napsat vypravování, popis děje, výklad, nebo fejeton na téma *Jak žijí dnešní lidé*. ↔ **(VKZ, VKO)**

Kapitola *Slohové útvary dle výběru žáka* (str. 144–147)

Podkapitoly:

Životopis ← 7. (str. 128–131)

Dopis ← 6. (str. 115–118)

Otevřený dopis

Najdeme zde příkladové texty a také shrnutí toho, co by měl obsahovat životopis.

Následuje *Hledání souvislostí*, které dává žákům mimo jiné prostor k diskusím a úvahám o jejich budoucnosti. ↔ **(VKO, VKZ)** Texty této kapitoly se opět zabývají různými tématy. ↔ **(PT – Mediální výchova, Inf)**

Kapitola je zakončena barevnou tabulkou s přehledem slohových útvarů a postupů.

Kapitola *Souhrnná cvičení* (str. 148–149)²¹

---

²¹ Kapitola obsahuje cvičení zaměřená na procvičení učiva předešlých kapitol.

2.2 Výsledky analýzy učebnicové řady

2.2.1 Uspořádání

Všechny díly spojuje podobné uspořádání učiva, stejný způsob výkladu nové látky i podobné typy cvičení. Je jednoznačně patrný jasný koncept celé učebnicové řady. Díly jsou vertikálně propojeny. Autoři používají stejnou terminologii a stejný přístup k výkladu nové látky.

Vždy je patrné, co je učivem základním, co doplňkovým. Nová látka je představena v barevné tabulce, ve které jsou většinou uvedeny i příklady prezentovaného jevu. Následuje řada cvičení zaměřených na osvojení nového učiva. Kapitola je zpravidla zakončena souhrnnými cvičeními.

Všechny díly učebnice obsahují postranní lišty, které se věnují doplňujícímu učivu, přináší další informace o tématu, odkazují k jiným předmětům, poukazují na zajímavosti, nabízí témata k diskusi atp.

Dále se žáci ve všech dílech setkávají s odstavci nazvanými *Hledání souvislostí*. Tyto odstavce nabízí otázky k diskusi, případně doplňující úkoly. Velmi často se otázky a úkoly týkají učiva jiného vyučovacího předmětu. Dochází tak k mezipředmětovým vazbám.

Stejně uspořádání ve všech dílech řady usnadňuje orientaci žákům i učiteli, kterému může navíc jako opora sloužit metodická příručka.

Ve všech čtyřech učebnicích také autoři odkazují k dalším publikacím, převážně k jazykovým příručkám, se kterými jsou žáci také podrobně seznámeni.

2.2.2 Typy cvičení a úkolů

Cvičení jsou rozmanitá. Konstatujeme, že v učebnicové řadě jsou zastoupeny všechny druhy cvičebních úloh, které vymezuje S. Štěpáník. Pro procvičování pravopisu jsou použity různé druhy cvičení. Z těch, které definuje P. Hauser, jsou to především cvičení doplňovací, cvičení vyhledávací, cvičení konstrukční a korektury textu. V úkolech zaměřených na procvičení pravopisu se ve většině případů setkáme s doplňovacími cvičeními. Doplňovat se mají písmena, slova, nebo části vět. K těmto cvičením se často pojí další úkoly, například vyhledávací.

Cvičení, do kterých má žák doplňovat písmeno, slovo, nebo větu, jsou označena ikonou *práce s fólií*.

U většiny úkolů pozorujeme záměr rozvíjet komunikační kompetence žáka. Úkoly se často zaměřují také na práci s textem a na samotné porozumění textu, a to jak v sekci jazykové, tak v sekci komunikační a slohové.

Ve všech dílech učebnicové řady se žáci setkávají také s korekturami textu, kterými je provází postava tiskařského šotka. Stejně tak je zde řada cvičení zaměřených na komplexní jazykový rozbor.

Dle našeho názoru úkoly naplňují didaktické zásady pro výuku mateřského jazyka, které vymezuje M. Čechová.

2.2.3 Grafická podoba

Učebnicová řada je jednotná i po grafické stránce. Ve všech dílech je dodržována stejná barva nadpisů, tabulek, čísel a ikon.

Ikony jsou dalším výrazným prvkem této učebnicové řady. Opět jsou ve všech čtyřech dílech totožné. Žákům i učitelům tak mohou výrazně zjednodušit orientaci v knize.

Ikona *úkol pro chytré hlavy* označuje složitější cvičení. Jsou to například doplňující úkoly pro žáky, kteří budou dříve hotovi. Ikona může mít také motivační funkci.

Ikona *práce s fólií* značí, jak je již uvedeno výše, že se jedná o úkol doplňovací. Pro zjednodušení práce lze tedy použít fólii.

U úkolů, ke kterým byla pořízena audionahrávka, odkazuje ikona *poslech*. Úkolů s tímto označením v učebnicích není mnoho.

Zbývající dvě ikony odkazují k *interaktivní učebnici*, ve které se nachází například fotografie, vysvětlivka nebo *interaktivní test*.

Legenda k ikonám se nachází na začátku každého dílu, stejně jako seznam používaných zkratk a prolog autorů.

Všechny díly učebnicové řady obsahují fotografie a ilustrace. V některých případech jsou fotografie podstatnou součástí úlohy, a to především v sekci komunikační a slohové výchovy, např. v kapitole věnované popisu a líčení. Jinde mají dle našeho názoru pouze estetickou funkci. Na postranních lištách se často setkáme s fotografiemi významných osobností, o kterých se zmiňuje některý z textů.

2.2.4 Návaznost jednotlivých oblastí v dílech učebnicové řady

Byla provedena analýza, na základě které bylo procentuálně vyjádřeno, kolik učiva z každého ročníku se objevuje minimálně v jednom z dalších dílů. (Tab. 1)

Ročník	Učivo opakované v dalších ročnících
6.	62%
7.	51%
8.	82%
9.	x

Tab. 1: Množství učiva opakovaného v dalších ročnících.

Z analýzy vyplývá, že 62 % učiva šestého ročníku se vyskytuje minimálně v jednom z dalších dílů. V sedmém ročníku se znovu objevuje 23 % učiva, v osmém ročníku 15 % učiva a nejvíce učiva z šestého ročníku, konkrétně 46 %, je zopakováno v dílu pro devátý ročník. (Tab. 2)

6. ročník	
Učivo 6. r. opakované v 7. r.	23%
Učivo 6. r. opakované v 8. r.	15%
Učivo 6. r. opakované v 9. r.	46%

Tab. 2: Množství učiva 6. r. opakovaného v dalších ročnících.

Polovina učiva, které se nachází v dílu pro sedmý ročník, je zopakována v některém z následujících ročníků. Přesně se jedná o 51 %. (Tab. 1) V osmém ročníku se žáci setkají s 28 % učiva sedmého ročníku. Nejvíce učebních celků je zopakováno v ročníku devátém, konkrétně 43 %. (Tab. 3)

7. ročník	
Učivo 7. r. opakované v 8. r.	28%
Učivo 7. r. opakované v 9. r.	43%

Tab. 3: Množství učiva 7. r. opakovaného v dalších ročnících.

Většina učebních celků osmého ročníku se znovu vyskytuje také v dílu pro devátý ročník. Konkrétně se jedná o 82 % učiva. (Tab. 4)

8. ročník	
Učivo 8. r. opakované v 9. r.	82%

Tab. 4: Množství učiva 8. r. opakovaného v 9. r.

Jak vyplývá z dat získaných analýzou šestého, sedmého a osmého ročníku, díl určený pro devátý ročník je z velké většiny zaměřený na opakování již osvojeného učiva.

Množství nového učiva v šestém ročníku nebylo analýzou možné zjistit, protože by bylo nezbytné do výzkumu zahrnout také učebnice, se kterými žáci pracovali na prvním stupni.

V ročníku sedmém již bylo možné vyjádřit množství učiva, které je pro žáky nové, respektive se kterým se nesetkali v předešlém ročníku. Jedná se o 64 % učiva. Učebnice pro osmý ročník obsahuje 44 % nového učiva. Díl určený devátému ročníku je specifický. Nachází se v něm jen 25 % nového učiva. (Tab. 5) Nicméně učivo známé z předešlých ročníků, je zde představeno podrobněji a obsáhleji.

Ročník	Nové učivo
6.	x ²²
7.	64%
8.	44%
9.	25%

Tab. 5: Množství nového učiva.

Z údajů jednoznačně vyplývá, že dochází ke spirálovému opakování učiva. Tímto způsobem jsou naplňovány zásada soustavnosti a zásada trvalosti, které vymezuje M. Čechová.

Konstatujeme, že v mnoha ohledech je ojedinělý díl určený pro osmý ročník. Nachází se v něm mnohem méně kapitol, respektive probíraných témat, ale kapitoly jsou obsáhlejší a podrobnější. Navíc zde není žádná kapitola vyhrazená jen pro opakování větných členů, ale celá část věnovaná skladbě se zabývá druhy vět a poměry mezi větami. Větné členy si tak žáci zopakují pouze v rámci několika málo cvičení. Předpokládáme, že by tento fakt mohl působit komplikace např. při určování druhů vedlejších vět, kterým je věnovaná jedna podkapitola.

Specifická je také učebnice pro devátý ročník. Nachází se v ní pouze 25 % nového učiva a slouží především k zopakování dosud probraného učiva. Žáci si tak před přechodem ze základní na střední školu zopakují učivo ze všech oblastí.

---

²² Nebylo předmětem zkoumání.

2.2.5 Propojení složek předmětu ČJL (jazykové vyučování, komunikační a slohová výchova a literární výchova)

V rámci celé učebnicové řady dochází k propojování jednotlivých složek předmětu český jazyk a literatura, tedy jazykového vyučování, komunikační a slohové výchovy a literární výchovy. Propojením nazýváme souvislosti tematické, obsahové a formální.

V rámci analýzy bylo zjištěno, že nejvíce jsou propojovány jazyková a literární složka. Ve cvičeních jazykové části učebnic jsou v mnoha případech použity úryvky z literárních děl. Často je také prostor věnován významným autorům, např. Karlu Čapkovi a Jiřímu Žáčkovi.

Přesné počty propojení mezi složkami předmětu jsou uvedeny v následujících tabulkách. Ve všech dílech platí, že je nejčastěji propojováno učivo jazykové a literární oblasti.

6. ročník		7. ročník		8. ročník		9. ročník	
JV - LV	21	JV - LV	12	JV - LV	14	JV - LV	11
JV - KSV	4	JV - KSV	7	JV - KSV	8	JV - KSV	6
KSV - LV	4	KSV - LV	2	KSV - LV	7	KSV - LV	6
KSV - JV	4	KSV - JV	2	KSV - JV	2	KSV - JV	1

Tab. 6: Počet propojení mezi složkami předmětu ČJL

2.2.6 Mezipředmětové vazby

Ve všech dílech učebnicové řady často dochází k vazbám učiva českého jazyka s učivem z jiného předmětu.

Kromě mnoha cvičení a textů, ve kterých se žáci setkávají s tématy z jiných předmětů, jsou mezipředmětové vazby součástí odstavců s názvem *Hledání souvislostí*. Tyto odstavce jsou umístěné většinou na konci kapitoly a nabízí témata k další diskusi. Stejně tak postranní lišty, které jsou součástí všech čtyř dílů, často odkazují k různorodým tématům. V učebnicích se také nachází úkoly odkazující k textům učebnic jiného předmětu.

Analýzou bylo zjištěno, že texty nejčastěji odkazují k zeměpisným, dějepisným a přírodovědným tématům. V osmém a devátém ročníku dochází také v mnoha případech k propojení s učivem z oblasti VKO a VKZ.

V každém ročníku se objevuje souvislost s látkou hudební výchovy, výtvarné výchovy nebo tělesné výchovy.

Patrná je snaha autorů začlenit do výuky práci s informačními technologiemi. Řada úkolů vyzývá žáky, aby dohledávali další informace na internetu.

Jen v několika případech nacházíme odkaz k učivu matematiky, fyziky a chemie. V šestém a sedmém ročníku navíc chemie zpravidla není součástí osnov, je tedy logické, že se v těchto dílech odkaz k chemii nevyskytuje.

6. ročník	
Př	12
Z	14
D	10
VKO	7
VKZ	0
Inf	6
Cizí jazyk	5
VV	4
HV	1
M	1
F	0
Ch	0
PČ	0
TV	1

Tab. 7: Počet mezipředmětových vazeb v 6. ročníku.

7. ročník	
Př	5
Z	10
D	8
VKO	4
VKZ	1
Inf	3
Cizí jazyk	0
VV	2
HV	3
M	0
F	2
Ch	0
PČ	0
TV	2

Tab. 8: Počet mezipředmětových vazeb v 7. ročníku.

8. ročník	
Př	5
Z	10
D	11
VKO	16
VKZ	7
Inf	3
Cizí jazyk	0
VV	0
HV	6
M	3
F	4
Ch	5
PČ	0
TV	1

Tab. 9: Počet mezipředmětových vazeb v 8. ročníku.

9. ročník	
Př	6
Z	7
D	8
VKO	5
VKZ	13
Inf	2
Cizí jazyk	2
VV	2
HV	2
M	0
F	1
Ch	0
PČ	1
TV	0

Tab. 10: Počet mezipředmětových vazeb v 9. ročníku.

2.2.7 Průřezová témata

Tato učebnicová řada může být také využita, pokud chce učitel do svých hodin zařadit některé průřezové téma. Z analýzy vyplývá, že zastoupení průřezových témat

v jednotlivých dílech je poměrně vyrovnané. Konstatujeme, že ve všech učebnicích je patrný záměr podpořit rozvoj žákovy osobnosti, jeho postojů a hodnot.

Některé úkoly mohou být zpracovány jako skupinový projekt. Žák se tedy učí spolupracovat ve skupině, vyjadřovat své názory, přijímat názory ostatních, argumentovat, najít řešení problému, hodnotit sebe i ostatní atp.

6. ročník	
Mediální výchova	1
Multikulturní výchova	2
V. k myšlení v evrop. a glob. s.	1
Osobnostní a soc. v.	1
Environmentální výchova	2
V. demokratického občana	0

Tab. 11: Počet mezipředmětových vazeb v 6. ročníku.

7. ročník	
Mediální výchova	2
Multikulturní výchova	1
V. k myšlení v evrop. a glob. s.	0
Osobnostní a soc. v.	3
Environmentální výchova	3
V. demokratického občana	0

Tab. 12: Počet mezipředmětových vazeb v 7. ročníku.

8. ročník	
Mediální výchova	1
Multikulturní výchova	2
V. k myšlení v evrop. a glob. s.	3
Osobnostní a soc. v.	2
Environmentální výchova	2
V. demokratického občana	1

Tab. 13: Počet mezipředmětových vazeb v 8. ročníku.

9. ročník	
Mediální výchova	4
Multikulturní výchova	1
V. k myšlení v evrop. a glob. s.	0
Osobnostní a soc. v.	1
Environmentální výchova	2
V. demokratického občana	0

Tab. 14: Počet mezipředmětových vazeb v 9. ročníku.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo analyzovat jednotlivé díly učebnicové řady nakladatelství Fraus a zaměřit se na ročníkovou návaznost prezentovaného učiva. V rámci analýzy byly všechny čtyři díly podrobně popsány. V textu analýzy jsou použity ikony k vyznačení návaznosti.

Výsledky analýzy ukazují, že v učebnicové řadě existuje návaznost jednotlivých dílů ve všech učebních celcích a dochází ke spirálovému opakování učiva. Pro 6., 7. i 8. ročník platí, že se minimálně polovina učiva opakuje v některém z následujících dílů. V učebnici pro šestý ročník je 62 % učiva, které se dále opakuje. Zhruba polovina učiva sedmého ročníku se objevuje v dalších dvou dílech. Nejvyšší procento jevů, které se znovu objevují v dalším ročníku, bylo zjištěno v učebnici pro osmý ročník. V devátém ročníku se vyskytuje 82 % učiva, které je obsaženo i v dílu pro osmý ročník.

Nejvyšší procento opakovaných jevů bylo zjištěno v učebnici pro devátý ročník, kde je zároveň nejméně nového učiva.

Učebnice osmého ročníku se odlišuje od ostatních. Obsahuje výrazně méně témat, ale kapitoly jsou rozsáhlejší a podrobnější. Překvapivým faktem je, že v ní nenajdeme kapitolu věnovanou větným členům, ale celá část, která se zabývá skladbou, je zaměřená především na druhy vět a poměry mezi větami.

V rámci analýzy bylo také sledováno propojení mezi jednotlivými složkami předmětu ČJL. Propojení alespoň dvou složek předmětu český jazyk a literatura je velmi časté ve všech dílech učebnicové řady.

Knihy nabízí také mezipředmětové vazby. K jiným předmětům odkazují většinou postranní lišty a odstavce *Hledání souvislostí*.

Na základně provedené analýzy můžeme konstatovat, že celá učebnicová řada je soudržná, vyznačuje se stejnou grafikou i uspořádáním, což napomáhá lepší orientaci.

Dle našeho názoru je poměr nového a opakovaného učiva v jednotlivých dílech optimální. Konstatujeme, že učebnice vyhovují současným didaktickým požadavkům a mohou být ideálním výukovým nástrojem v hodinách českého jazyka.

Jak již bylo uvedeno výše, tato učebnicová řada se vyznačuje vlastnostmi, které mohou mít pozitivní vliv na učení žáků. Další výzkum by se proto mohl soustředit na úspěšnost těchto žáků v předmětu ČJL na střední škole.

Dále by mohla být analyzována učebnicová řada určená pro výuku českého jazyka na prvním stupni a bylo by tak možné sledovat návaznost učiva v rámci všech devíti ročníků.

Při analyzování učebnic jsem měla možnost velmi důkladně se s jednotlivými díly seznámit, což hodnotím jako velký přínos. Tato zkušenost mi v budoucnu usnadní přípravu tematických plánů a již nyní z ní čerpám ve své pedagogické praxi. Závěry této práce mohou být využity při úpravách ŠVP, při plánování mezipředmětové spolupráce, při zařazování některých průřezových témat do hodin českého jazyka atp.

RESUMÉ

Tato práce se zabývá ročníkovou návazností učiva v učebnicích českého jazyka pro 6., 7., 8. a 9. ročník. V teoretické části jsou představeny současné tendence ve výuce českého jazyka a jsou vymezeny vlastnosti a funkce učebnice jako nástroje výuky.

Praktická část obsahuje podrobnou analýzu jednotlivých dílů. Sledováno je množství opakování látky v jednotlivých dílech a také propojení učiva českého jazyka s učivem jiných předmětů.

Analýzou bylo zjištěno, že na sebe jednotlivé díly učebnicové řady navazují. Učivo je spirálově opakováno. Ve všech dílech dochází k propojení učiva předmětu český jazyk a literatura s jinými předměty.

RESUMÉ

This work deals with the level progress in Czech Language books series for the lower-secondary students.

The theoretical part presents current tendencies in Czech language teaching. The roles and functions of student's books in the learning process are defined.

The practical part contains the analysis of the book series. The amount of the repetition and the connection with other subjects are observed.

It has been found that all parts of the book series are interconnected and there is a spiral approach used in the books. The analysis also shows that all parts include cross-curriculum connections.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Analyzované učebnice

KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2012. 144 s. ISBN 978-80-7238-403-7.

KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. 144 s. ISBN 978-80-7238-876-9.

KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. 144 s. ISBN 978-80-7489-022-2.

KRAUSOVÁ, Zdeňka et al. *Český jazyk 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2015. 152 s. ISBN 978-80-7489-045-1.

Použitá odborná literatura

ČECHOVÁ, Marie a STYBLÍK, Vlastimil. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1998. 264 s. ISBN 80-85937-47-6.

ČECHOVÁ, Marie et al. *Komplexní jazykové rozbory*. Praha: SPN, 1996. 263 s. ISBN 80-85937-27-1.

HAUSER, Přemysl et al. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 137 s. ISBN 978-80-210-4244-5.

CHÝLOVÁ, Helena. Dobrý sluha, špatný pán. *Český jazyk a literatura*. Praha: SPN, 2014, č. 2. str. 80-83. ISSN 0009-0786.

JANÍK, Tomáš et al. *Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 434 s. ISBN 978-80-210-6349-5.

MAZÁČOVÁ, Nataša. *Vybrané problémy obecné didaktiky*. Praha, 2014. ISBN 978-80-7290-677-2.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. 322 s. ISBN 978-80-247-1821-7.

SLAVÍK, Jan et al. *Transdisciplinární didaktika: o učitelském sdílení znalostí a zvyšování kvality výuky napříč obory*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 455 s. ISBN 978-80-210-8568-8.

SVOBODOVÁ, Jana. *Jazyková specifika školské komunikace a výuky mateřštiny*. Ostrava: Ostravská univerzita Pedagogická fakulta, 2000. 148 s. ISBN 80-7042-175-4

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. *Školní výpravy do krajiny češtiny*. Plzeň: Fraus, 2020a. 311 s. ISBN 978-80-7489-595-1.

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. *Výuka češtiny mezi tradicí a inovací*. Praha: Academia, 2020b. 326 s. ISBN 978-80-200-3119-8.

Elektronické zdroje

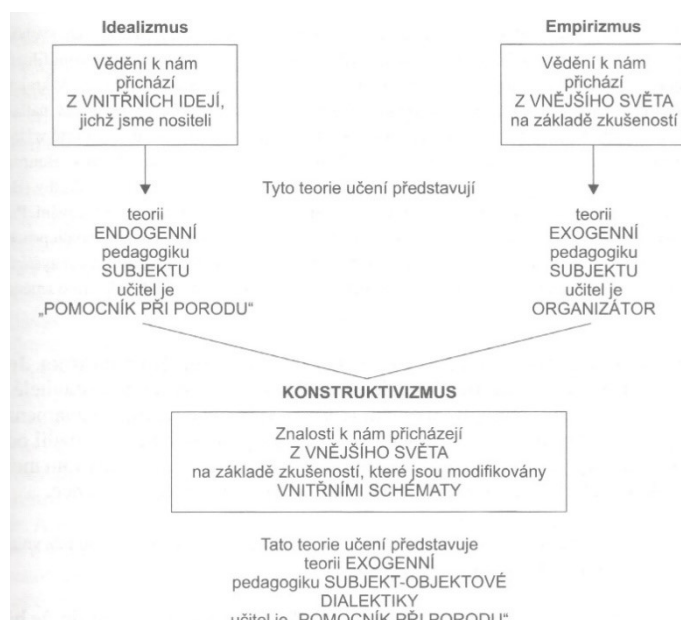
Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcové vzdělávací programy*. [online] © 2011-2021 [cit. 9.12.2020] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017. [online] Dostupný z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani> [cit. 18.12.2020]

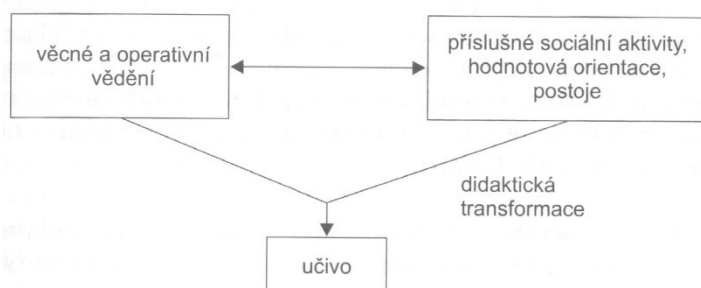
SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Význam
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
PT	průřezové téma
LV	literární výchova
JV	jazykové vyučování
KSV	komunikační a slohová výchova
D	dějepis
SSČ	Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost
PČP	Pravidla českého pravopisu
Z	zeměpis
VV	výtvarná výchova
VKO	výchova k občanství
Inf	informační a komunikační technologie
Př	přírodopis
HV	hudební výchova
TV	tělesná výchova
M	matematika
F	fyzika
VKZ	výchova ke zdraví
Ch	chemie

PŘÍLOHY

Obr. 1: Skalková 2007, str. 115

Obr. 2: Skalková 2007, str. 71

Způsoby obohacování slovní zásoby:

- tvoření nových slov**
odvozováním (*prales, lesní*)
skládáním (*teplokrevný, černozem*)
zkracováním (*OSN, dr.*)
- přejímání slov z cizích jazyků**
- přenášení významu** – ze základního významu vzniká další, přenesený význam
  - na základě vnější podobnosti – **metafora**
  - na základě vnitřní souvislosti – **metonymie**
- tvoření sousloví** – vznikají ustálená spojení slov, která teprve v tomto spojení přinášejí plnohodnotný nový význam

Obr. 3: Výklad nové látky v učebnici Český jazyk 7, str. 31

- Zeměpisné pojmy uvedené v úvodním článku zakreslete do mapy.
- Dokážete pojmenovat podle mapy jednotlivé evropské státy?
- Který(é) evropský(é) stát(y) jste navštívili?
- Jak se vám tam líbilo?
- Víte, kolik evropských států patří k Evropské unii?
- Které to jsou?

Obr. 4: Hledání souvislostí, Český jazyk 6, str. 19

1. Která tvrzení nepochybně vyplývají z tohoto textu?

- a) Hurikán Katrina postihl New Orleans v roce 2005.
- b) Rozsah katastrofy pravděpodobně ovlivnil i lidské zásahy do přírody.
- c) Katrina zasáhla i Floridu.
- d) Mississippi je nejmohutnější severoamerickou řekou.
- e) První vývojová fáze tropické tlakové níže se nazývá tropická deprese.
- f) New Orleans se nachází ve státě Louisiana.
- g) Průměrná nadmořská výška New Orleans je pouze 2 metry nad mořem.
- h) V České republice hurikán vzniknout nemůže.
- ch) Hurikán Katrina dosáhl 5. stupně.
- i) New Orleans leží v deltě Mississippi.

Obr. 5: Úkol zaměřený na porozumění textu v učebnici pro 7. ročník, str. 55

- 1 a) V úvodním textu vyhledejte dvě souřadná souvětí.
- b) Z textu jednoznačně vyplývá:
  - ano – ne do sálu vstupuje první žena
  - ano – ne procházíme-li již obsazenou řadou ke svému místu, k sedícím postupujeme zády, abychom jim nedýchali do obličeje
  - ano – ne během představení nerušíme šustěním sáčků od bonbónů
  - ano – ne vidíme-li na druhé straně sálu známé, hlasitě je přes celý sál pozdravíme

Obr. 6: Úkol zaměřený na práci s textem v učebnici pro 8. ročník, str. 78

- 2 Vyberte si jednu řadu sloves, určete u všech sloves slovesný vid a pak použijte tato slovesa v krátkém vypravování:
  1. řada – uvařit, zavařovat, převařit, dovařit, nezavařit, povařit, svařit, vyvařovat, vařit, navařit, vyvařit, nevařit
  2. řada – skočit, doskočit, skákat, poskočit, poposkakovat, vyskočit, přeskočit, nevyskakovat, neskočit, seskočit, uskočit, naskočit

Obr. 7: Propojení jazykové a komunikační a slohové výchovy v jednom ze cvičení učebnice pro 8. ročník, str. 30

3 Opravte chyby:

Kryštofovy lyže stály opřené o skříň. Podej Jakobovy talíř.
Potkal jsem bratry Pospíšilovi, když jeli na hokej. Obdivuji
sourozence Boubínovy, jak to všechno zvládly. Petrovi rodiče se
často hádají. Mám rád Ortenovy verše. Vojtovy zazvonil telefon.
Dedečkovi koně zvířeziliv nejednech dostizích.

Obr. 8: Korektura textu v učebnici pro devátý ročník, str. 38

Symbole užívané v učebnici:

úkol pro chytré hlavy

práce s fólií

odkaz do interaktivní učebnice

poslech

skupinová práce

test v interaktivní učebnici

Zkratky užívané v učebnici:

IJP – Internetová jazyková příručka

PČP – Pravidla českého pravopisu

SCS – Slovník cizích slov

SMĚ – Stručná mluvnice česká

SSČ – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

Obr. 9: Symboly, Český jazyk 9, str. 5

6. ročník	
Slovní druhy – opakování	→ 7., 9.
Podstatná jména – mluvnické kategorie	→ 9.
Mluvnický a věcný význam	→ 7., 9.
Podstatná jména – konkrétní abstraktní	→ 9.
Pravopis i/y – vyjmenovaná slova	→ 7., 9.
Podstatná jména – pomnožná, hromadná, látková	
Podstatná jména obecná a vlastní	→ 9.
Vzory podstatných jmen	→ 9.
Pravopis i/y – koncovky podstatných jmen	→ 7., 8.
Odchytky od pravidelného skloňování	
Pravidla českého pravopisu	
Vzory přídavných jmen	→ 9.
Tvoření přídavných jmen a jejich tvarů – změna hlásky	→ 7.
Stupňování přídavných jmen	→ 9.
Přídavná jména – mluvnické kategorie	→ 9.
Pravopis i/y – koncovky přídavných jmen	→ 7., 8., 9.
Jmenné tvary přídavných jmen	→ 9.
Druhy zájmen	→ 9.
Skloňování zájmen	→ 9.
Zvratné zájmeno se	
Skloňování zájmen podle vzorů ten a náš	→ 9.
Skloňování zájmena jenž	→ 7.
Skloňování zájmen podle vzorů přídavných jmen	→ 9.
Zájmeno svůj	
Skloňování zájmena týž a tentýž	
Druhy číslovek	→ 9.
Pravopis číslovek	
Skloňování základních číslovek	→ 9.

Slovesa – mluvnické kategorie	→ 7., 9
Slovesný tvar určitý a neurčitý	
Slovesný tvar jednoduchý a složený	
Podmiňovací způsob	
Slovesný čas	
Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost	
Základní skladební dvojice	→ 7., 8., 9.
Podmět vyjádřený a nevyjádřený	
Přísudek slovesný a jmenný se sponou	→ 7., 9.
Shoda přísudku s podmětem	→ 7., 8., 9.
Podmět a přísudek holý, rozvitý a několikanásobný	→ 7.
Přívlastek shodný a neshodný	→ 7.
Přívlastek holý, rozvitý, několikanásobný	
Předmět holý, rozvitý, několikanásobný	
Příslovečné určení místa, času způsobu	→ 7.
Příslovečné určení holé, rozvité, několikanásobné	
Stručná mluvnice česká	
Věta jednoduchá holá, rozvitá	→ 7., 8.
Podmětná a přísudková část věty	
Grafické znázornění věty jednoduché	
Věta jednoduchá, souvětí	→ 7., 8., 9
Věta hlavní, věta vedlejší	→ 7., 8., 9.
Grafické znázornění souvětí	→ 7., 8.
Nejobvyklejší spojovací výrazy	→ 8.
Interpunkce v souvětí	→ 7., 8., 9.
Hlásky	→ 9.
Spisovná a nespisovná výslovnost	→ 9.
Slovní přízvuk	→ 9.
Příklonky, předklonky	→ 9.
Větná melodie	→ 9.
Důraz, tempo, citové zabarvení věty	→ 9.
Spisovná a nespisovná čeština	→ 8., 9.
Slovanské jazyky	→ 8., 9.
Jazykověda a její disciplíny	→ 9.
Sloh, stylistika	→ 8., 9.
Projev	→ 9.
Tiskopisy	
Vzkaz	
Inzerát	
Objednávka	
Zpráva, oznámení	
SMS zpráva	
Dopis	→ 9.
Osobní dopis	
Úřední dopis	

E-mail	
Popis prostý, odborný, umělecký	→ 7., 9.
Popis budovy	
Popis místnosti	
Popis postavy	
Popis pracovního postupu	→ 7., 9.
Výtah	→ 7., 8.
Výpisky	→ 8.
Vypravování	→ 7., 9.

Tab. 15: Seznam probíraného učiva v 6. ročníku.

7. ročník		
Slovní zásoba		→ 8., 9.
Mluvnický a věcný význam slova	← 6.	→ 9.
Slova jednoznačná a mnohoznačná		
Metafora, metonymie atp.		→ 8., 9
Pojmenování běžná, pojmenování příležitostná		
Slovo, sousloví		→ 9.
Rčení, přísloví, pořekadlo		
Synonyma, homonyma		→ 9.
Slova lichotivá, neutrální, hanlivá		→ 8., 9.
Odborné názvy – termíny		
Slova s časovým příznakem – archaismy, historismy, neologismy		→ 8., 9.
Způsoby obohacování slovní zásoby		→ 8.
Tvoření slov		→ 8., 9.
Stavba slova		→ 9.
Způsoby tvoření slova – odvozování, skládání, zkracování		→ 8., 9.
Odvozování podstatných jmen		
Odvozování přídavných jmen		
Pravopisné problémy při tvoření přídavných jmen	← 6.	
Odvozování sloves		
Slovní druhy – opakování	← 6.	→ 9.
skloňování zájmena jenž	← 6.	
Slovesa – mluvnické kategorie	← 6.	→ 9.
Slovesný rod		
Příslovce, příslovečné spřežky		→ 9.
Stupňování příslovcí		
Předložky		
Spojky		
Částice		
Citoslovce		
Druhy vět podle postoje mluvčího		→ 9.
Věta jednočlenná, dvojčlenná, větný ekvivalent		→ 9.
Základní skladební dvojice	← 6.	→ 8., 9.
Výpověď		→ 9.

Podmět a přísudek holý, rozvitý a několikanásobný	← 6.	
Podmět nevyjádřený	← 6.	
Podmět všeobecný		
Přísudek slovesný, jmenný se sponou	← 6.	→ 9.
Přísudek jmenný		→ 9.
Předmět	← 6.	
Příslovečné určení místa, času, způsobu	← 6.	
Příslovečné určení příčiny, účelu, podmínky, přípustky		
Přívlastek shodný a neshodný	← 6.	
Přívlastek postupně rozvíjející		
Doplněk		→ 9.
Přístavek		
Věta hlavní, věta vedlejší	← 6.	→ 8., 9.
Věta jednoduchá, souvětí	← 6.	→ 8., 9.
Grafické znázornění souvětí	← 6.	→ 8.
Druhy vedlejších vět		→ 8., 9.
Interpunkce v souvětí	← 6.	→ 8., 9.
Pravopis i/y – vyjmenovaná slova	← 6.	→ 9.
Pravopis i/y – koncovky podstatných jmen	← 6.	→ 8., 9.
Pravopis i/y – koncovky přídavných jmen	← 6.	→ 8., 9.
Shoda přísudku s podmětem	← 6.	→ 8., 9.
Psaní vlastních jmen a názvů	← 6.	→ 9.
Popis	← 6.	
Popis statický a dynamický		
Popis předmětu		
Popis uměleckého díla		
Popis pracovního postupu	← 6.	
Charakteristika		→ 8.
Charakteristika přímá, nepřímá		
Líčení		→ 8., 9
Líčení krajiny		
Výtah	← 6.	→ 8.
Žádost		
Životopis		
Vypravování	← 6.	→ 9.

Tab. 16: Seznam probíraného učiva v 7. ročníku.

8. ročník		
Slovní zásoba	← 7.	→ 9.
Způsoby obohacování slovní zásoby	← 7.	→ 9.
Způsoby tvoření slova – odvozování, skládání, zkracování	← 7.	→ 9.
Tvoření slova	← 7.	→ 9.
Pravopis přejatých slov		→ 9.
Výslovnost přejatých slov		→ 9.
Skloňování obecných jmen přejatých a cizích vlastních jmen		

Slovesný vid		
Pravopis i/y – koncovky podstatných jmen	← 6., 7.	→ 9.
Pravopis i/y – koncovky přídavných jmen	← 6., 7	→ 9.
Shoda přísudku s podmětem	← 6., 7.	→ 9.
Předpony s-, z-, vz-		→ 9.
Předložky s/se, z/ze		
Skupiny bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně		→ 9.
Skloňování zájmena já		
Věta jednoduchá, souvětí	← 6., 7.	→ 9.
Základní skladební dvojice	← 6., 7.	→ 9.
Věta řídicí, věta závislá		→ 9.
Druhy vedlejších vět	← 7.	→ 9.
Významové poměry mezi souřadně spojenými hlavními větami		→ 9.
Významové poměry mezi větnými členy a vedlejšími větami		→ 9.
Věta hlavní, věta vedlejší	← 6., 7.	→ 9.
Souvětí souřadné a podřadné		→ 9.
Grafické znázornění souvětí	← 6., 7.	→ 9.
Spojovací výrazy v souvětí	← 6.	→ 9.
Spojky podřadicí, souřadicí		→ 9.
Interpunkce v souvětí	← 6., 7.	→ 9.
Složitější souvětí		→ 9.
Slovanské jazyky	← 6.	→ 9.
Spisovná a nespisovná čeština	← 6.	→ 9.
Stylistika	← 6.	→ 9.
Funkční styly		→ 9.
Slohové postupy, slohové útvary		→ 9.
Charakteristika	← 7.	→ 9.
Charakteristika přímá, nepřímá		→ 9.
Odborný text a jeho tvorba		
Výklad		
Výpisky	← 6.	
Líčení	← 7.	→ 9.
Metafora, metonymie, personifikace atp.	← 7.	→ 9.
Slova s časovým příznakem	← 7.	→ 9.
Slova citově zbarvená	← 7.	→ 9.
Úvaha		→ 9.
Výtah	← 6., 7.	
Projev	← 6.	→ 9.

Tab. 17: Seznam probíraného učiva v 8. ročníku.

9. ročník	
Slovo, sousloví	← 7.
Mluvnický a věcný význam	← 6., 7.
Slova nadřazená, podřazená, souřadná	
Slovní zásoba	← 7., 8.

Způsoby obohacování slovní zásoby	← 7., 8.
Pravopis přejatých slov	← 8.
Výslovnost přejatých slov	← 8.
Slova s časovým příznakem	← 7., 8.
Synonyma, antonyma, homonyma	← 7.
Typy slovníků	
Spisovná a nespisovná čeština	← 6., 8.
Slova neutrální, zabarvená	← 7., 8.
Slova domácí, zdomácnělá, přejatá, cizí	
Stavba slova	← 7.
Tvoření slova	← 7., 8.
Způsoby tvoření slova – odvozování, skládání, zkracování	← 7., 8.
Slovní druhy – opakování	← 6., 7.
Podstatná jména – konkrétní a abstraktní	← 6.
Podstatná jména – obecná a vlastní	← 6.
Podstatná jména – mluvnické kategorie	← 6.
Vzor podstatných jmen	← 6.
Přídavná jména – mluvnické kategorie	← 6.
Vzory přídavných jmen	← 6.
Stupňování přídavných jmen	← 6.
Jmenné tvary přídavných jmen	← 6.
Druhy zájmen	← 6.
Skloňování zájmen	← 6.
Skloňování zájmen podle vzorů ten, náš	← 6.
Skloňování zájmen podle vzorů přídavných jmen	← 6.
Druhy číslovek	← 6.
Skloňování číslovek	← 6.
Slovesa – mluvnické kategorie	← 6., 7.
Přechodníky	
Slovesné třídy	
Slovesa plnovýznamová a neplnovýznamová	
Příslovce	← 7.
Stupňování příslovcí	
Předložky	← 7.
Spojky	← 7.
Spojky podřadící, souřadící	← 8.
Druhy vět podle postoje mluvčího	← 7.
Věta jednočlenná, dvojčlenná, větný ekvivalent	← 7.
Výpověď	
Věta jednoduchá, souvětí	← 6., 7.
Tvoření věty a souvětí – základ věty, valence	
Mluvnický zápor, slovní zápor	
Základní skladební dvojice	← 6., 7., 8.
Shoda přísudku s podmětem	← 6., 7., 8.
Shoda, řízenost, přimykání	

Přísudek slovesný, jmenný se sponou	← 6., 7.
Přísudek jmenný	← 7.
Přísudek složený	
Přívlastek těsný, volný	
Doplněk	← 7.
Věta hlavní, věta vedlejší	← 6., 7., 8.
Věta řídicí, věta závislá	← 8.
Souvětí souřadné, souvětí podřadné	← 8.
Druhy vedlejších vět	← 7., 8.
Významové poměry mezi souřadně spojenými větnými členy a vedlejšími větami	← 8.
Složitější souvětí	← 8.
Grafické znázornění souvětí	← 6., 7., 8.
Interpunkce v souvětí	← 6., 7., 8.
Řeč přímá, řeč nepřímá	
Samostatný větný člen, vsuvka, oslovení, věta neúplná	
Slovosled české věty	
Příklonky, předklonky	← 6.
Předpony s-, z-, vz-	← 8.
Skupiny bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně	← 8.
Pravopis i/y – koncovky podstatných jmen	← 6., 7., 8.
Pravopis i/y – koncovky přídavných jmen	← 6., 7., 8.
Pravopis i/y – vyjmenovaná slova	← 6., 7.
Psaní vlastních jmen a názvů	← 6., 7.
Hlásky	← 6.
Spisovná a nespisovná výslovnost	← 6.
Styly výslovnosti	
Slovní přízvuk	← 6.
Větná melodie	← 6.
Důraz, tempo, citové zabarvení věty	← 6.
Projev	← 6., 7.
Řeč, jazyk	
Slovanské jazyky	← 6., 8.
Spisovná a nespisovná čeština	← 6., 8.
Jazyková kultura	
Sloh, stylistika	← 6.,
Výklad	
Popis	← 6., 7.
Popis pracovního postupu	← 6., 7.
Popis uměleckého díla	
Líčení	← 7., 8.
Metafora, metonymie, personifikace atp.	← 7., 8.
Charakteristika	← 7., 8.
Charakteristika přímá, nepřímá	← 7., 8.
Charakteristika vnitřní, vnější	
Vypravování	← 6., 7.

Úvaha	← 8.
Proslov	
Diskuse	
Fejeton	
Funkční styly	← 8.
Životopis	← 7.
Dopis	← 6.
Otevřený dopis	
Slohové postupy, slohové útvary	← 8.

Tab. 18: Seznam probíraného učiva v 9. ročníku.